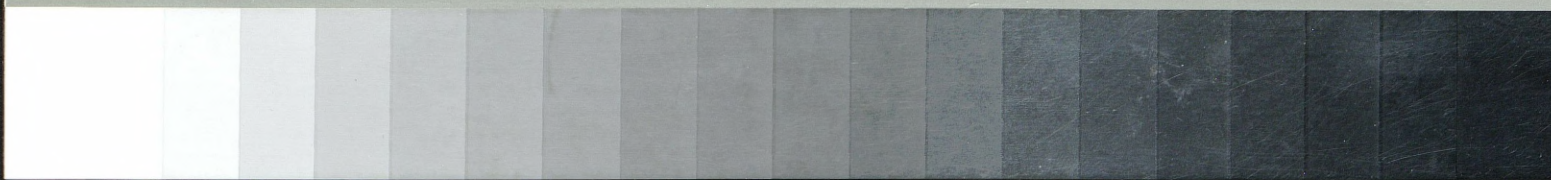

Grey Scale #13

DANES
-PICTA
.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Autore praci o myjskiej

DR. STEFAN SURZYCKI
PROFESOR UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

STUDJA EKONOMICZNO-SPÓŁDZIELCZE W UNIwersYTECIE JAGIELLOŃSKIM

II WYDANIE ZNACZNIE POWIĘKSZONE

KRAKÓW 1936

N A K Ł A D E M A U T O R A

Autorek proci o myjcie

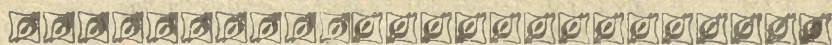
DR. STEFAN SURZYCKI
PROFESOR UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

STUDJA
EKONOMICZNO-SPÓŁDZIELCZE
W UNIwersYTECIE JAGIELLOŃSKIM

II WYDANIE ZNACZNIE POWIĘKSZONE

KRAKÓW 1936

N A K Ł A D E M A U T O R A

INNE PRACE AUTORA:

1. Die landwirtschaftlichen Betriebsmittel in ihrem Einflusse auf den Zustand u. Entwicklung des Grossgrundbesitzes sowie Bauernwirtschaften in Galizien. Lipsk 1896, str. 298.

2. O pracy akordowej w rolnictwie z normami płacy akordowej w Król. Polskiem w porównaniu z zagranicznymi. Kraków 1908, str. 39. (wyczerpane).

3. Planowanie organizacji gospodarstwa wiejskiego, przyczynek do metodyki organizacji gospodarstwa wiejskiego. Kraków 1909, str. 46. (wyczerpane).

4. Rozwój wiedzy rolniczej w Polsce. Kraków 1928, str. 329.

5. Wskazówki praktyczne reorganizacji gospodarstw. Warszawa 1912, str. 35. (wyczerpane).

6. Teoria statyki rolniczej i jej wskazania praktyczne w świetle współczesnej krytyki. Warszawa 1913, str. 37. (wyczerpane).

7. Określenie wysokości przeciętnych kosztów produkcji zbóż i kartofli w r. 1918/19 w Zachodniej Małopolsce. Warszawa 1920, str. 26. (wyczerpane).

8. Szacowanie ziemi przymusowo wykupywanej przy przeprowadzaniu reformy rolnej. Warszawa 1928, str. 52. (wyczerpane).

9) Praca Towarzystw Rolniczych u nas i gdzieindziej. Warszawa 1928, str. 52.

10. Izby rolnicze a zrzeszenia rolnicze. Warszawa 1928, str. 32. (wyczerpane).

11. Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Warszawa 1919, str. 11. (wyczerpane).

12. Organizacja gospodarstw rolnych w Polsce Zjednoczonej i wynikające stąd nakazy i wskazania dla polityki rolniczej. Warszawa 1924, str. 15. (wyczerpane).

13. Spółdzielczy Instytut Naukowy (Dziesięciolecie istnienia) Warszawa 1929, str. 40.

14. Organizacja pracy społecznej rolniczej Warszawa 1931, str. 386.

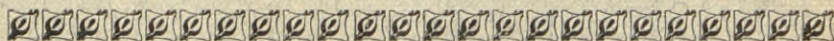
15. Z dziejów pamiętnego Zetu Kraków 1930, str. 16.

16. Walka o autonomję uniwersytecką Warszawa 1933, str. 61.

17. Kartka z dziejów rosyjskiego wychowania państwowego w Polsce. Warszawa 1933, str. 61.

Jako manuskrypty: 18. Ekonomia rolnicza. Kraków 1924, str. 363. Wydane z zasiłku Minist. Roln. 19. Nauka organizacji gospodarstwa wiejskiego, cz. I. Kraków 1923, str. 239. 20. Nauka organizacji gosp. wiejskiego, cz. II. Kraków 1911, str. 120. 21. Rachunkowość rolnicza ścisła. Kraków 1924, str. 254. Wydane z zasiłku Minist. Roln. 22. Metodyka obrachunków gospodarskich. Kraków 1925, str. 210. 23. Taksacja rolnicza ogólna. Kraków 1923, str. 151. 24. Taksacja rolnicza szczegółowa. Kraków 1923, str. 214. 25. Organizacja pracy społecznej. Kraków 1927, str. 164.

26. Wyższy Naukowy Kurs Spółdzielczy. Warszawa 1932. (wyczerpane).

4, -
DR. STEFAN SURZYCKI
PROFESOR UNIwersYTETU JAGIELLOŃSKIEGO

STUDJA
EKONOMICZNO-SPÓŁDZIELCZE
W UNIwersYTECIE JAGIELLOŃSKIM

II WYDANIE ZNACZNIE POWIĘKSZONE

KRAKÓW 1936

N A K Ł A D E M A U T O R A

30235/2

DRUKARNIA „POWSCIAĞLIWOŚĆ I PRACA“, W KRAKOWIE.

PRZEDMOWA.

Broszura pod tytułem „Wyższy Naukowy Kurs Spółdzielczy“ przy Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego (1924—1932) została całkowicie wyczerpana.

Ustępując z dn. 1 lutego b. r. ze stanowiska Dyrektora tego kursu, uważam za swój obowiązek uzupełnić brakujące od 1932 r. dane do 1. II. 1936., a zarazem dać obraz retrospektywny pewnych usiłowań, jakie przed wojną światową były czynione w sprawie studjów spółdzielczych i zrzeszeniowych na Uniwersytecie Jagiellońskim, a oprócz tego przedstawić te dezyderaty na najbliższą przyszłość, które są związane z dalszą organizacją spółdzielczości, a które dotyczą tak utworzenia katedry spółdzielczej, jak i samych studjów. Stąd ta nowa praca, obejmująca trzonem swoim dawną z 1932 r. (o Kursie Spółdz.), stanowić będzie, jakby II-e jej wydanie powiększone i pogłębione pod tytułem: Studja ekonomiczne Spółdzielcze w Uniw. Jagiell. bardziej odpowiednim, niż dawniejszy tytuł, dotyczący tylko Kursu samego Spółdzielczego. Uważam na tem miejscu za obowiązek złożyć serdeczną podziękę za swoją współpracę dotychczasowym swoim współpracownikom, zarówno wykładającym na kursie, jak i bezpośrednim pomocnikom w zakresie prowadzenia i organizacji, sekretarzom kursu pp. Doc. Dr. Tadeuszowi Kłapkowskiemu i Dr. Kazimierzowi Majewskiemu za ich wydatną pomoc.

Stefan Surzycki

Kraków w Marcu 1936.

378 1334

I. Czasy przedwojenne.

Uniwersytet Jagielloński nie był obcy dążeniom i zamiarzeniom w dziedzinie naukowej, w zakresie wiedzy o spółdzielczości oraz o asocjacji rolniczej. Wybitni profesorowie Wydziału prawa i administracji, jak prof. Włodzimierz Czerkawski i Józef Milewski już w pierwszych latach XX wieku byli wyrazicielami społecznego kierunku, opartego o spółdzielczość oraz na asocjacji rolniczej, czemu dali wyraz w znanem i cenionem dziele „Polityka ekonomiczna”. Prof. Włodzimierz Czerkawski, wielki zwolennik idei spółdzielczych Karola Gide’a, uważał za niezbędne przetłumaczyć kapitalne dzieło Gide’a o Ekonomji społecznej, jako niezbędny podręcznik do studjów uniwersyteckich, który znalazł do dnia dzisiejszego szereg wydań. W memorjale Zjednoczenia Związków spółdzielni rolniczych do Min. W. R. i O. P. z 7 maja 1929 r., w sprawie utworzenia Katedry Spółdzielczości w uzasadnieniu tego postulatu, spotykamy wiadomość, że za staraniem prof. Czerkawskiego uruchomiono na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie kilkomiesięczny kurs naukowy spółdzielczy. Tenże prof. Czerkawski wziął udział w sierpniu 1907 r. w Kursie Społecznym w Warszawie, mówiąc o „historji rozwoju społecznego i ekonomicznego i powstaniu społecznej kwestji socjalnej”. Dr. zaś Adam Krzyżanowski, obecny prof. Uniw. Jag. już w 1905 napisał w tomie II Roczników Nauk Rolniczych rozprawę „Związki rolników” wydaną następnie przez Krakowskie Towarzystwo Rolnicze, a w tomie III Roczników Nauk Roln. w 1907 rozprawę o Subwencji, i w Przeglądzie polskim (1905 r.) inną rozprawę o „Umiejętności zrzeszania się, które to trzy rozprawy autor w 1911 r. połączył w jedną książkę p. t. „Towarzystwa i stowarzyszenia rolnicze” przedstawiając między innemi b. cenną i oryginalną klasyfikację zrzeszeń (asocjacji) rolniczych, między niemi i spółdzielczych. — Prof. Krzyżanowski żywy brał udział w Zarządzie Głównym Tow. Kółek Roln. i doskonale sobie zdawał z potrzeby samodzielności tego ruchu i jego racjonalnego prowadzenia.

Podniosłem już w mej pracy o Instytucie Naukowym Spółdzielczym¹⁾, jak troska o przygotowanie pracowników

¹⁾ Prof. Dr. Stefan Surzycki, Instytut Naukowy Spółdzielczy str. 4.

„spółdzielczych oddawna zajmowała umysły kierowników ruchu spółdzielczego u nas, zwłaszcza pioniera ruchu spółdzielczego Stefczyka. Widział on, jak pisał prof. Bujak, że im większe są rozmiary praktycznej działalności spółdzielczej, tem więcej potrzeba myśli, któraby jej towarzyszyła, dźwigała ją i uświadamiała. To też wcześniej już starał się pozyskiwać dla pracy spółdzielczej nie tylko dzielnych praktyków, ale i ludzi nauki. Pozyskał wtedy za współpracownika Dr. Edwarda Taylora, który się habilitował z bardzo cennej rozprawy „O pojęciu Spółdzielczości (obecnie prof. Uniw. Poznańskiego) i wraz z nim i prof. Czerkawskim, oraz kierownikami ruchu spółdzielczego w Wielkopolsce (Wawrzyniakiem, ks. Adamskim) i w Królestwie (Rządem, Śliwińskim) zorganizował cykl wykładów naukowych (akademickich) o spółdzielczości i jej rozwoju w Polsce, jeszcze przed wojną w 1911 r. w Krakowie przy udziale profesorów Uniw. Jagiell. Te wykłady, które się doskonale udały, bo zgromadziły jako wykładowców szereg najwybitniejszych działaczy spółdzielczych z 3 zaborów i ludzi nauki, interesujących się ruchem spółdzielczym, oraz licznych słuchaczy, przeważnie studentów Uniwersytetu, były dla Stefczyka podstawą myśli dla założenia Instytutu Naukowego Spółdzielczego. W tych czasach jeszcze przedwojennych objął tu na Wydziale teologicznym katedrę Chrześcijańskich nauk społecznych, która dla Niego stworzona została, Ks. prof. Kazimierz Zimmermann, późniejszy Rektor Uniwersytetu Jagiell. (1925), a przedtem działacz społeczny w Wielkopolsce przy ks. Wawrzyniaku. Prowadził On dla swoich uczniów, przyszłych księży przy katedrze swej, Seminarjum Chrześcijańskich Nauk Społecznych, na którem zajmował się w I-szym tryestrze (jak to widzimy ze spisu wykładów w 1923/24) — stroną formalną pracy w stowarzyszeniach, w II-im tryestrze — działalnością oświatową, kulturalną, duchową, a III-im trim. — pracą społeczno-gospodarczą, jako częścią duszpasterstwa.

W tych czasach w 1909 r. objąłem na ówczesnym Studium Rolniczem po ś. p. prof. Lubomęskim katedrę Zarządu Gospodarstwa Wiejskiego, obejmującą pod tą nazwą wówczas dyscyplinę naukową, która teraz nosi miano Ekonomii Rolniczej. Zaczęto wówczas pracę reorganizacyjną Studium Rolniczego z programu 3-letniego — na program 4-letni, gdyż 3-letni program już nie wystarczał. Wówczas to na Komisji Rolniczej postawiłem dezyderat, idący w kierunku rozszerzenia i pogłębienia studjów ekonomicznych. Rozszerzenie zostało dokonane przez przeznaczenie zamiast jednego roku (dawniej ostatniego trzeciego) obecnie 2-ch lat (III i IV roku), na nasz przedmiot, któremu nadałem nazwę Ekonomii rolniczej, dzieląc studja na 4 działy w półroczach zimowych i letnich, a to: 1) Ekonomikę rolniczą (Naukę o podstawach

ekonomicznych produkcji rolnej — w półroczu zimowym III-go roku. 2) Naukę ogólną Taksacji rolniczej — w półroczu letnim III-go roku, 3) na Naukę Organizacji gospodarstw — w półroczu zimowym IV-go roku i 4) na Naukę Taksacji Szczegółowej — w półroczu letnim IV-go roku oraz Naukę Rachunkowości Rolniczej, którą później powiększono jeszcze o Naukę Metodyki Obrachunków (kalkulacji) rolniczych. — Oprócz tego rolę ćwiczeń spełniać miały Konwersatoria rolnicze. Ten podział został przyjęty i został podstawą odtąd dla Ekonomji rolniczej w Uniw. Jagiellońskim, a także za przykładem Krakowa i w innych uczelniach rolniczych polskich, oczywiście znacznie podniósł ilość godzin wykładowych. Poza tem rozszerzeniem przedmiotu i racjonalizacją podziału, chodziło mi wówczas o nadanie pewnego kierunku tym pracom i uważałem, że koniecznem jest słuchaczom wykształcić się w metodach organizacji własnego gospodarstwa, a to przez umiejętność planowania organizacji własnego gospodarstwa i umiejętność kalkulacji co do rentowności tegoż gospodarstwa, a z drugiej strony na uzupełnieniu tego programu agronomji prywatnej — programem agronomji społecznej. W tym celu posłużyłem się (w braku osobnych wykładow) — konwersatorjami, na których systematycznie celowo były omawiane ważniejsze sprawy społeczne rolnicze, a między niemi specjalnie spółdzielcze, a także i pracami egzaminacyjnymi, w których te tematy organizacyjne i społeczne znalazły swój konkretny wyraz.

Wówczas sama młodzież stworzyła w 1913 roku wydawnictwo p. t. „Pamiętnik Kołka Rolników Wszechnicy Jagiellońskiej 1913“, którego dalszemu wydawaniu przeszkodziła wkrótce wojna; pozostał on wszakże wiernem świadectwem prac młodzieży w obu tych kierunkach: organizacyjnym i społecznym dokonanych. Pamiętnik ten zawierał wybitniejsze prace z 3 katedr: Ekonomji Rolniczej, Rolnictwa i Hodowli zwierząt, jako prace konwersatoryjne dokonane (przez profesorów wybrane) oraz wykaz wszystkich prac w tym okresie (1909—1913).

Z zakresu katedry Ekonomji Rolniczej były tam wydrukowane następujące prace:

1. Wielohorski Władysław — Znaczenie asocjacji dla współczesnego rolnictwa (1—28).

2. Zawiszanka Zofja — Asocjacja rolnicza we Francji (28—57).

3. Lewoniewska Stanisława — Organizacja kooperatyw rolniczych na Żmudzi (57—68).

4. Jankowska Teresa — Emigracja z Galicji (68—84).

5. Struczowski Romuald — Parcelacja w zaborze pruskim (94—106).

6. Godlewski Stanisław — Komasaacja w Królestwie pols. (106—125).

7. Olędzki Roman — Zadania pełnomocników gminnych w Król. (125—135).

8. Wielohorski Władysław — Monografia folwarku Złobyczne na Polesiu Woł. (135—199).

9. Jentys Stanisław — Zestawienie krytyczne metod wyceniania obornika (199—237) oprócz tego z komisji Naukowej Kółka Rolników:

10. Olędzki Roman — Rolnictwo nasze w pracy społeczno-kulturalnej na wsi (281—310).

Oprócz tego pomieszczony tam dalej był wykaz prac konwersatoryjnych, których w r. 1909/10 było jeszcze oprócz powyżej wymienionych 10, w r. 1910/11 było 5, w r. 1911/12 było 17, w r. 1912/13 było 10, z nich przeważnie dotyczyły rozwoju Towarzystw Rolniczych, Spółek Mleczarskich, kas Reiffeisena w Galicji i Król. Polskim. Spółek wytwórczych rolniczych, Organizacji stacji doświadczalnych w Polsce, Związków hodowlanych, a także organizacji różnych typów gospodarstw, jak to: na gruntach lekkich, krochmalnianych, buraczanych, torfowych, stawowych itd. i na koniec organizacji zbytu różnych produktów rolnych — prace zaś organizacyjne od 1907/8—1911/12, było ich — 34 — obejmowały monografie organizacyjne poszczególnych gospodarstw (planowanie organizacji tych gospodarstw z uzasadnieniem ich reorganizacji na podstawie kalkulacji rentowności).

Jak z tego wykazu jest widocznem, kierunek pracy katedry Ekonomji Rolniczej w kierunku organizacyjnym, oraz społecznym został w całości przeprowadzonym. To dało mi podietę do utrzymania tych 2 kierunków i dalej, — wojna światowa przerwała te prace, które uważałem, że po wojnie powinny zostać na nowo podjęte z rozszerzeniem ich zakresu, zwłaszcza w kierunku społecznym (spółdzielczym). Gdy w lutym 1918 r. Stefczyk zorganizował w Lublinie (ówczesnej stolicy okupacji austriackiej) I Zjazd kierowników kooperatyw polskich, ażeby tam obmyśleć kierunek dalszego rozwoju kooperatyw w przyszłej zjednoczonej Polsce — postanowiłem wówczas wraz z prof. Głębińskim ze Lwowa wnieść jako postulat zakładanie *katedr spółdzielczości* w wyższych uczelniach. Postulat ten został przyjęty. Na tymże zjeździe Stefczyk podjął sprawę utworzenia Instytutu Naukowego Spółdzielczego, przedstawiając ułożony już Statut jego organizacji. Sprawę tę omawiałem w oddzielnej pracy o Instytucie w 10-letnią rocznicę jego powstania w 1929¹⁾ do której odsyłam. Z łona Instytutu w myśl jego programu powstały akademickie kursa spółdzielcze i powstał także nasz Uniwersytecki Wyższy Kurs Naukowy Spółdzielczy.

¹⁾ prof. Dr. Stefan Surzycki — Spółdzielczy Instytut Naukowy Dziesięciolecie istnienia (1919—1929) — Warszawa 1929.

Z tych małych zaczątków luźnych konwersatoryjnych rozpraw, dotyczących spółdzielczości — powstała instytucja dotąd istniejąca.

II. Akademickie Kursy Spółdzielcze Instytutu Naukowo Spółdzielczego (1920 — 1922).

W monografii o Spółdzielczym Instytucie Naukowym, wydanej w 1929 r. w dziesięciolecie jego istnienia przedstawiłem historję Kursów o poziomie akademickim, urządzonych przez Instytut Spółdzielczy w pierwszych jego latach działania: a) 1-go Trzymiesięcznego Kursu o 354 godzinach wykładów w r. 1920, b) następnie w r. 1921—II-go Pięciomiesięcznego o 500 g. wykładów i ćwiczeń Wyższego kursu nauk spółdzielczych, mającego według statutu Instytutu na celu „naukowe, systematyczne kształcenie pracowników znaczniejszych stowarzyszeń, związków i instytucyj spółdzielczych oraz popieranie naukowego studjum ruchu spółdzielczego“, którego program wówczas ułożony przez ś. p. Stefczyka i przeze mnie, jako dyrektora Kursu, stał się podstawą dla późniejszego Kursu i na koniec c) historję III-go Kursu rocznego t. zw. Wyższego Kursu Spółdzielczego w 1921 od października do lipca 1922 o 800 g. wykładów i ćwiczeń, mającego teżsame cele naukowe co poprzedni, tylko z bardziej rozszerzonym i pogłębionym programem.

Pierwszy ten kurs (1920) z 44 słuchaczami, (z których 38 posiadało maturę gimnazjalną, 3 maturę seminarjalną, 1 Akademię Handlową, a 2 bez matury, ale z praktyczną działalnością spółdzielczą), — skończyło — 25 słuchaczy. Drugi kurs z 1921 r. z 98 słuchaczy (również z maturą gimnazjalną lub z uniwersyteckiem wykształceniem) skończyło — 59 słuchaczy. Trzeci zaś roczny kurs w 1921/2 z 92 słuchaczy skończyło — 51 słuchaczy.

Wszyscy z tych trzech kursów, a więc razem 135 absolwentów (63% ogółu słuchaczy) znaleźli po skończeniu zaraz zajęcie w instytucjach spółdzielczych, niektórzy nawet kierownicze stanowiska.

Nie skończyło więc wówczas całkowicie t. j. ze wszystkimi kilkunastoma egzaminami 80 t. j. 37% ogółu, przeważnie z powodu trudności mieszkaniowych i życiowych w Krakowie, wówczas po wojnie bardzo znacznych; stąd nie mieli możności przedłużenia swych studjów po ich ukończeniu egzaminami, zmuszeni powracać do swoich stanowisk. Niektórzy z nich zdawali te egzamina nawet i później, chcąc posiadać świadectwa ukończenia kursu.

Coraz trudniej jednak po nasyceniu pierwszej potrzeby spółdzielni było umieszczać w nich naszych absolwentów, gdyż ze spadkiem waluty i z powodu trudności finansowych

wojennych wiele spółdzielni musiało ograniczyć swoją działalność, a stąd i personel.

Działalność Instytutu Spółdzielczego, z początku skierowana głównie w kierunku tworzenia i utrzymywania takich kursów akademickich, niestety wskutek znacznego zdevaluowania, zebranych przez Stefczyka do końca wojny 600.000 koron, a także wskutek coraz słabszego finansowego poparcia Instytutu przez wszystkie grupy spółdzielcze, musiałyby się wkrótce załamać, jeżeliby chciano dalej choćby jeden taki roczny kurs akademicki prowadzić. Już w r. 1921/22 kosztą jego wyniosły przeszło 1,707.000 mkp.

Nie było więc już nadal pewnej i stałej dla przyszłości podstawy, ograniczonej teraz do poparcia tylko przez Zjednoczenie Związków Spółdzielni Rolniczych, dzięki niezamordowanym usiłowaniom Stefczyka, pomimo że na zjazdach przewodników polskiej kooperacji w Poznaniu (1922) i we Lwowie (1924) zapadły platoniczne uchwały o poparciu finansowym Instytutu Spółdzielczego, a w tem też i jego kursów. Zarazem inne zadania Instytutu, nie mniej ważne, jak badawcze, naukowe i wydawnicze, które nie mogły być z braku środków dotąd spełniane, tembardziej nie byłyby dalej spełniane, gdyby istniejące wówczas szczupłe środki przeznaczone były dalej głównie na kurs akademicki. Rozchwiało się zupełnie pierwotne marzenie Stefczyka, a mianowicie takie wydátne zaopatrzenie Instytutu przez same spółdzielnie w bardzo poważne środki finansowe, ażeby można było powołać na stałe kolegium naukowe z Dyrektorem Instytutu na czele, któreby złożone było z ludzi poświęcających swą pracę całkowicie Instytutowi, a nie ubocznie, jak było dotąd.

Te rozważania i troski zajmowały nas przed zbliżającą się jesienią 1922-go roku, gdyśmy stanęli przed decyzją, czy ogłaszać teraz otwarcie przez Instytut nowego rocznego akademickiego kursu spółdzielczego na rok 1922/23, czy też zaniechać tego tymczasowo. Wobec pewnego już zaspokojenia potrzeby w danej chwili wykształconych pracowników spółdzielczych, odczuwanej dotąd przez spółdzielnie, i wobec coraz trudniejszego znajdowania dla nich pracy w spółdzielniach nie było to koniecznem. Wobec coraz szczuplejszego poparcia finansowego Instytutu przez spółdzielnie należało raczej zwrócić te środki do spełniania innych zadań Instytutu, zwłaszcza wydawniczych. Nie łatwa była tu decyzja, gdyż osiągnięte pomyślne rezultaty z Kursu akademickiego w napływie licznych słuchaczy i w wynikach ukończenia kursu przez $\frac{2}{3}$ ogółu słuchaczy, zachęcały bardzo, pomimo finansowych trudności, do dalszego jego prowadzenia.

Szczęśliwy zbieg okoliczności, które, niezależnie od Instytutu Spółdzielczego, rozwijały się wówczas na gruncie

akademickim Uniwersytetu Jagiellońskiego, ułatwił nam tę decyzję likwidacji czasowej kursu, jako kursu Instytutu.

W tym czasie bowiem, gdy byłem jeszcze Dyrektorem Kursu Naukowego Spółdzielczego w Instytucie Spółdzielczym, zostałem właśnie w czerwcu 1921 r. wybrany na trzy lata, to jest do 1924 r. także Dyrektorem ówczesnego 4-o letniego Studium Rolniczego, istniejącego od 1890 roku, jako integralna część Wydziału Filozoficznego Uniw. Jagiell. Kursa zaś spółdzielcze Instytutu, zarówno jak 3-miesięczny (1920), jak potem 5-miesięczny (1921) a na koniec roczny (1921/22) odbywały się zawsze w gmachu Studium Rolniczego, wykładali na nich, także inni profesorowie Uniw. Jagiellońskiego: jak Krzyżanowski, Lulek, Wróblewski z wydziału prawnego, i Rouppert, oprócz mnie, ze Studium Rolniczego, słowem zawiązał się już wówczas ściślejszy stosunek między Uniwersytetem, a Instytutem spółdzielczym i jego Kursem akademickim.

III. Utworzenie Działu VIII Specjalnie Spółdzielczego na nowym Wydziale Rolniczym U. J.

Wówczas mniej więcej w tym czasie już utrzymywała się na Studium Rolniczym koncepcja — *reorganizacji programu studjów rolniczych* przez wprowadzenie w nim na IV-ym roku kilku specjalizacji, między niemi i ekonomiczno-spółdzielczej, a również wyłaniała się i druga koncepcja — *wydziałenia z Wydziału Filozoficznego* — samego *Studjum Rolniczego* i stworzenia z niego, wobec istnienia już kilkunastu katedr zawodowych rolniczych, *osobnego Wydziału Rolniczego* na Uniw. Jagiellońskim. Jako Dyrektor Studium Rolniczego, akcję tę w kierunku tak prowadzenia specjalizacji w program Studium Rolniczego, jak i w kierunku przetransformowania Studium Roln. na Wydział Rolniczy, w ciągu roku 1922/23 prowadziłem wraz z ówczesną Komisją Rolniczą Wydziału Filozoficznego i Wydziałem Filozoficznym.

Przemiana Studium Rolniczego na samodzielny Wydział Rolniczy Uniw. Jag. nastąpiła ostatecznie we wrześniu 1923 r. po szeregu narad, a gdy równocześnie wybrany zostałem pierwszym Dziekanem Wydziału Rolniczego, to również wówczas zostało zdecydowane, na moją propozycję, wprowadzenie na IV-ym roku specjalizacji w program studjów Wydziału Rolniczego, a między 8-oma działami specjalizacji i VIII specjalnego Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego. Ważna ta zmiana programu została przyjęta przez Senat U. J. zasadniczo już od jesieni 1923 r., a zatwierdzona przez Ministerstwo W. R. i O. P. rozporządzeniem z dnia 9 stycznia 1924 (nr. 23. IV. 24).

Rada zaś nowego Wydziału Rolniczego przyjęła także na mój wniosek wtenczas ten sam prawie program nauki

dla tego VIII Działu Ekonomiczno-spółdzielczego, jaki był dotychczas na kursie akademickim Instytutu Spółdzielczego, uzupełniony wykładem z Taksacji rolniczej szczegółowej i ćwiczeniami z Metodyki kalkulacji rolniczych. Dział ten na IV-tym roku Wydziału Rolniczego zaczął faktycznie funkcjonować od 1-go października 1924 r., gdyż trzeba było przez rok 1923/24 urządzić przejście z poprzedniego programu bez specjalizacji na program specjalizacyjny.

IV. Utworzenie Wyższego Naukowego Kursu Spółdzielczego przy Wydziale Rolniczym U. J. (1924).

Przedtem w toku obrad już także powziąłem myśl, ażeby zamknięty przedtem na jesieni 1922 r. Kurs Instytutu Spółdzielczego, korzystając z otworzonego na IV roku Wydziału Rolniczego — Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego, reaktywować, jako *osobny Wyższy Kurs Spółdzielczy przy Wydziale Rolniczym*. Miał on służyć dla tych, którzy, jak w poprzednim kursie akademickim Instytutu, kończąc gimnazja, szkoły zawodowe i seminarja, chcieliby w krótszym czasie studjować nauki ekonomiczne i spółdzielcze jak również i dla tych słuchaczy z innych Wydziałów Uniwersytetu, którzyby chcieli zapoznać się ze studjami spółdzielczymi.

Dla tego planu trzeba było stworzyć formalne podstawy takiego *osobnego Kursu* w Uniwersytecie jako państwowego. Zdarzyło się właśnie, że Wydział prawa U. J. ułożył takie podstawy prawne dla swojej Szkoły Nauk Politycznych, która jeszcze przed wojną została powołaną do życia, ale dotąd miała raczej luźny związek z Wydziałem prawnym przez niektórych profesorów Wydziału prawnego, a zwłaszcza przez jej Dyrektora prof. Michała Rostworowskiego. Wydział prawa po wojnie, gdy Szkoła ta znowu zaczęła rozwijać swą działalność, obmyślił dla niej formę prawną odrębnego studjum (oddziału) w obrębie Wydziału prawa i ułożył statut jej, opracowany przez specjalną komisję, wydelegowaną w tym celu uchwałą Rady Wydziału Prawa z dn. 28 marca 1924 r., którą to formę Senat Uniw. Jagiell. wkrótce potem zatwierdził. Ten statut Szkoły Nauk politycznych uznała Rada Wydziału Rolniczego, jako już zatwierdzony przez Senat, a potem przez Ministerstwo W. R. i O. P. przez to samo, że już istniał i był już zatwierdzony, za najlepszą, wskazaną formę i dla Kursu Spółdzielczego, jak również i dla tworzonego równocześnie wówczas 2-letniego Kursu Ogrodniczego. Powołano w tym celu uchwałą z 18 maja 1924 komisję złożoną ze mnie, jako Dziekana ówczesnego oraz profesorów: Brzezińskiego, Roupperta i Włodka do ułożenia tego statutu, co też zostało zaraz przez nas dokonaniem. Senat 24 czerwca 1924 r. statut ten przyjął,

i wówczas można było już przez Dziekanat Wydziału Rolniczego ogłosić wpisy od 3 października do 15 października 1924 r. na ten Kurs. Dyrektorem tego Kursu, po kończącej się mojej kadencji jako Dziekana, zostałem przez Radę Wydziału Rolniczego wybrany i pozostałem nim do II. 1936.

Ministerstwo zaś W. R. i O. P. rozporządzeniem swem późniejszym z dn. 28 listopada 1925 r. nr. 9625 IV/25 zatwierdziło ten statut, pozwoliwszy już przedtem prowizorycznie na otwarcie Kursu, wprowadzając w nim następujące poprawki:

w par. 1. *powinno być zamiast* „Naukowy Kurs Spółdzielczy stanowi odrębne studjum (oddział) *w obrębie* Wydziału Rolniczego Uniw. Jagiell. „Naukowy Kurs Spółdzielczy stanowi odrębne studjum *przy* Wydziale Rolniczym Uniw. Jagiell.“, dalej tak jak w tekście.

W par. 3. ust. drugi: (Rada Wydziału Rolniczego) zamiast „zatwierdza Statut Naukowego Kursu Spółdzielczego“ winno być: „1-o zatwierdza *projekt* Statutu Nowego Kursu Spółdzielczego.

W par. 7. ust. trzeci i czwarty *zamiast*: „do zapisu w charakterze słuchaczy zwyczajnych wymaganiem jest posiadanie świadectwa maturalnego szkoły średniej, ogólnokształcącej lub zawodowej. Słuchacze zwyczajni Kursu mogą być równocześnie słuchaczami innych szkół akademickich w Krakowie, za wyłączeniem Wydziału Rolniczego Uniw. Jagiell., słuchaczami nadzwyczajnymi mogą być ci, co ukończyli conajmniej 6 klas gimnazjalnych lub licealnych lub posiadają maturę seminarjalną“, *powinno być*: „posiadanie świadectwa dojrzałości szkoły: średniej ogólnokształcącej, zawodowej lub *seminarjum nauczycielskiego*. Słuchacze szkół akademickich w Krakowie za wyłączeniem Wydziału Rolniczego Uniw. Jagiell. mogą być równocześnie słuchaczami zwyczajnymi kursu. Słuchaczami nadzwyczajnymi mogą być ci, co najmniej ukończyli 6 klas gimnazjalnych lub licealnych.

Pierwsze te dwie poprawki do par. 1 i 3 miały tylko formalne znaczenie, poprawka zaś do par. 7, zaprojektowana później Ministerstwu przez Dyrekcję Kursu i Radę Wydziału Rolniczego, miała istotnie *większe* znaczenie, gdyż umożliwiała posiadającym maturę *seminarjalną*, przedtem dopuszczanym do Kursu tylko w charakterze słuchaczy *nadzwyczajnych*, to jest bez prawa zdawania egzaminów i bez prawa otrzymywania świadectw z ukończenia Kursu, teraz studia na Kursie w charakterze słuchaczy zwyczajnych, posiadających powyższe prawa. Chcieliśmy przez te zmiany ułatwić wstęp na Kurs nauczycielom lub kandydatom na nauczycieli, posiadającym maturę seminarjalną, gdyż rozumieliśmy, że udział nauczycieli odpowiednio spółdzielczo wykształconych może mieć duże znaczenie dla rozwoju spół-

dzielczości u nas. Ustawa z 1932 dla szkół średnich ten przepis potwierdziła.

Statut rocznego Wyższego Naukowego Kursu Spółdzielczego przy Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego po tych zmianach, obowiązujących dotychczas, ma następujące brzmienie.

Statut rocznego V Wyższego naukowego kursu spółdzielczego przy Wydziale rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Art. 1. Wyższy Naukowy kurs Spółdzielczy stanowi odrębne Studium przy wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ma za zadanie zapomocą odpowiednio zorganizowanych wykładów przyczynić się do naukowego systematycznego kształcenia pracowników znaczniejszych stowarzyszeń, związków i instytucyj spółdzielczych, oraz do popierania *naukowego studjum ruchu spółdzielczego*.

Art. 2. Uniwersytet Jagielloński dostarcza Kursowi bezpłatnie odpowiednich sal na wykłady, odbywane wraz ze studentami Wydziału Rolniczego.

Art. 3. Rada Wydziału Rolniczego sprawuje bezpośredni nadzór nad Wyższym Naukowym Kursem Spółdzielczym. W tym celu: 1-o zatwierdza projekt Statutu Naukowego Kursu Spółdzielczego. 2-o powierza jednemu (z wykładających na Kursie) ze swych członków kierownictwo studjów i czynności dyrektora, a na wniosek dyrektora mianuje sekretarza i bibliotekarza Kursu, tudzież ewentualnych jego asystentów. 3-o zatwierdza corocznie plan wykładów i listę wykładających na najbliższy rok akademicki. 4-o wykonywa kontrolę nad dochodami i wydatkami Kursu, delegując w tym celu jednego z członków Rady Wydziałowej, który corocznie składa jej sprawozdanie finansowe z ubiegłego roku administracyjnego i przedstawia do zatwierdzenia program finansowy na rok następny. 5-o czyni starania w kierunku wyjednania na rzecz Kursu możliwie wydatnych zasiłków, a to tak w Ministerstwie W. R. i O. P. i w Ministerstwie Rolnictwa i Dóbr Państwowych, jak i z innych źródeł.¹⁾

Art. 4. *Dyrektor Naukowego Kursu Spółdzielczego*. 1-o Układa corocznie program wykładów na rok akademicki najbliższy i przedstawia go wraz ze spisem wykładających Radzie Wydziałowej 2-o. Zawiera umowy z osobami należącymi do personelu pomocniczego Kursu i do jego Sekretarjatu. 3-o. Układa program egzaminów i sprawuje przy pomocy sekretarza nadzór nad porządkiem wykładów i egzaminów. 4-o. Kieruje i zarządza Sekretarjatem Kursu i przed-

¹⁾ Ministerstwo W. R. i O. P. opłaca w zasadzie wszystkie *wspólne wykłady* Kursu i Działu Ekon. Spół. na IV-ym roku jako zleczone.

stawia swe wnioski Radzie Wydziałowej w sprawie nominacji asystentów, sekretarza i bibliotekarza, przyczem obie funkcje ostatnie mogą być powierzone jednej osobie. 5-o. Otwiera corocznie rok akademicki w obecności Władz Akademickich i wręcza absolwentom uzyskane przez nich świadectwa z ukończonych studjów.

Art. 5. *Sekretarz Naukowego Kursu Spółdzielczego: 1-o.* Prowadzi w sekretarjacie sprawy bieżące. 2-o. Przyjmuje, zgodnie z regulaminem, zapisy na studia i zgłoszenia do egzaminów. 3-o. Sporządza wykazy złożonych egzaminów i wydanych świadectw. 4-o. Ma pieczę nad ściśłem przestrzeganiem przez słuchaczy Regulaminu Naukowego Kursu Spółdzielczego. 5-o. Pozostaje w stałym zetknięciu z uczącą się młodzieżą.

Art. 6. *Bibliotekarz Kursu.* Ma pieczę nad inwentarzem Biblioteki Instytutu Spółdzielczego, prowadzi katalogi i wypoczywa książki do użytku wyłącznie w lokalu Biblioteki i w godzinach urzędowych.

Art. 7. *Słuchacze.* Dzielią się na *zwyczajnych* i *nadzwyczajnych*. Do zapisu w charakterze słuchaczy *zwyczajnych* wymaganiem jest: Posiadanie świadectwa dojrzałości szkoły średniej ogólnokształcącej, zawodowej lub seminarjum nauczycielskiego. Słuchacze szkół akademickich w Krakowie, za wyłączeniem Wydziału rolniczego U. J., mogą być równocześnie słuchaczami *zwyczajnymi* Kursu. Słuchaczami *nadzwyczajnymi* mogą być ci, co ukończyli conajmniej 6 klas gimnazjalnych lub licealnych.

Art. 8. *Opłaty Szkolne.* Słuchacze, nie zapisani do którejkolwiek ze szkół akademickich w Krakowie, opłacają *wpisowe* i *czesne* za wykłady i ćwiczenia. Słuchacze zapisani do którejkolwiek ze szkół akademickich w Krakowie, opłacają tylko *czesne* za wykłady i ćwiczenia. Dyrekcja określa wysokość opłat szkolnych wszelkiego rodzaju i terminy ścisłego ich uiszczenia wraz z rygorami na wypadek opóźnienia.

Art. 9. Jednoroczny Kurs Spółdzielczy obejmuje ogół przedmiotów, wskazanych w programie nauk, zatwierdzonych przez Radę Wydziałową, obowiązkowych w równej mierze dla wszystkich słuchaczy, od których nikt z nich uwolnionym być nie może.

Art. 10. Z przedmiotów wyłożonych na Kursie słuchacze *zwyczajni* obowiązani są składać bezpośrednio po zakończeniu przez profesora jego wykładu, egzamina w terminie przez Dyrekcję oznaczonym. Uzyskanie stopni niedostatecznych z dwóch przedmiotów pociąga za sobą utratę roku. Słuchacze *nadzwyczajni* mają prawo zdawać *kollokwia* z poszczególnych przedmiotów.

Art. 11. *Świadectwa z ukończenia* studjów na Naukowym Kursie Spółdzielczym mają być wydawane jedynie słu-

chaczom *zwyczajnym*, którzy mają sobie zaliczony cały rok studjów i otrzymali jako ogólny przeciętny stopień wszystkich egzaminów co najmniej 3 t. j. stopień dostateczny. Słuchacze *nadzwyczajni* mogą otrzymać tylko poświadczenia z poszczególnych kolloktywów. Świadectwa z ukończenia studjów otrzymać nie mogą.

Art. 12. Rozwinięcie postanowień statutowych w formie regulaminu dla słuchaczy i wydanie zarządzeń wykonawczych, zgodnie z niniejszym statutem, należy do Dyrekcji Kursu. Regulamin dla słuchaczy komunikuje Dyrekcja w pisie Dziekanowi Wydziału rolniczego.

Powyższy Statut Naukowego Kursu Spółdzielczego w tem brzmieniu ułożony został przez specjalną Komisję wydelegowaną w tym celu uchwałą Rady Wydziałowej z dnia 18 maja 1924 roku złożoną: z P. Dziekana Wydziału Rolniczego, prof. Surzyckiego, oraz P. Prof. Brzezińskiego, P. Prof. Roupperta i P. Prof. Włodka i zatwierdzony przez Min. W. R. i O. P. rozporządzeniem z dnia 28 listopada 1925. Nr. 9625 IV/25.

VI. Program wykładów i ćwiczeń opracowany przez Dyrekcję W. Naukowego Kursu Spółdzielczego wspólnie z wykładowcami, zatwierdzony przez Radę Wydziału Rolniczego w 1925 r.

Wykłady na Kursie Spółdzielczym odbywają się wspólnie dla słuchaczy Kursu, oraz dla studentów IV roku rolnictwa, specjalizujących się w Dziale Ekonomiczno-Spółdzielczym, z tą różnicą, że studenci IV r. rolnictwa w miejsce wykładów z *Ekonomji politycznej* i polityki agrarnej, które już wysłuchali na II i III roku studjów, słuchają wykładów *Ekonomji Rolniczej*. (Nauki Organizacji gospodarstw Taksacji Rolniczej i Rachunkowości Rolniczej).

I. Nauka o spółdzielczości

wykładał od 1924 r. Dr Witold Wiszniewski, prezes Związku Rew. S. K. R. a po jego śmierci od 1934 r. Dr. Kazimierz Majewski st. asystent katedry Ekonomji Rolniczej (Wykład tygod.: I i III trymestr po 2 godziny, II tr. 4 godziny, razem rocznie 80 godzin wykładu):

I. Wstęp.

Dane gospodarcze i ideowe spółdzielczości wogóle.

II. Geneza Spółdzielczości:

1) Podłoże ekonomiczne, 2) Owen. Pierwsze kooperatywy angielskie, Rochdale. 3) Fourier, Bouchez, Louis Blanc. 4) Schultze z Delitsch, Lassale. Kooperatywy kredytowe. Kooperatywy rzemieślnicze. Różne typy: magazynowe, zakupu, dostawy etc. 5) Raiffeisen. 6) Porównanie obu systemów. 7) Geneza spółdzielczości rolniczej.

III. *Klasyfikacja spółdzielni.*

IV. *Cechy spółdzielczości.*

V. *Spółdzielczość spożywcza.*

1) Jej zasady i metody pracy. 2) Hurtownie. 3) Produkcja. 4) Związki. 5) Rozwój spółdzielczości spożywczej.

VI. *Spółdzielczość produkcyjna:*

1) Wogóle. 2) Spółdzielnie pracy i dzierżaw we Włoszech. 3) Spółdzielnie leśne w Rumunji. 4) Powojenne spółdzielnie pracy w Niemczech.

VII. *Spółdzielczość rolnicza:*

Ogólne uwagi. 1) Spółdzielczy zakup artykułów rolniczych: a) warunki i metody pracy, b) rynek zbytu, c) asortymenta towarów, d) kwestja specjalizacji, e) stosunki kredytowe, f) federacje. — 2) Spółdzielczy zbyt i przeróbka produktów rolniczych: a) ogólne uwagi i kwestja specjalizacji, b) zbyt masła, c) zbyt jaj, d) zboża, e) bydła, f) zbyt i przeróbka innych produktów (owoce okopowe i t. p.) 3) Inne spółdzielnie rolnicze: maszynowe, elektryczne, hodowlane.

VIII. *Spółdzielczość w Polsce: Rozwój i stan obecny:*

1) w b. zaborze pruskim, 2) w b. zaborze austriackim, 3) w b. zaborze rosyjskim.

II. *Ustawodawstwo w zastosowaniu do spółdzielczości.*

(Wykład tygod. I. i II. trymestr po 3 godziny razem rocznie 60 godzin). Wykłada mecenas Dr. Kosch Teodor.

1. Źródła prawa: ustawy, rozporządzenia i zwyczaje handlowe. Prawo prywatne międzydzielnicowe i międzynarodowe. Najważniejsze zasady konstytucji. 2. Przedmioty prawa: Osoby fizyczne i prawne, — zdolność ich prawna. 3. O kupcu i czynnościach handlowych. Formalności i skutki prawne przeniesienia przedsiębiorstw handl. 4. Prawo przemysłowe i pokrewne ustawy i rozporządzenia (m. i. o giełdach i targach), dotyczące formalności prawnych i ograniczeń w handlu i przemyśle. 5. Ochrona handlu: O wynalazkach, wzorach i znakach towarowych, — zwalczanie nieuczciwej konkurencji. 6. Pełnomocnictwa handlowe i cywilne. 7. Ochrona pracy: umowa o pracę, czas pracy, urlopy i t. d. Ubezpieczenia społeczne. 8. Zrzeszenia: spółka cywilna, jawna handlowa (firmowa), komandytowa, akcyjna, z ograniczoną odpowiedzialnością, niejawna, dorazowa, gwarectwa, kartele. 9. Spółdzielnie: ustawa o spółdzielniach, o łączeniu się spółdzielni i inne pokrewne (m. i. odnośne przepisy prawa bankowego). 10. Przedmioty prawa i prawa rzeczowe (własności, zastawu, służebności spadkowe), o ile potrzebne do zrozumienia celu umów i ich wykonywania. 11. O zobowiązaniach w ogólności: wymogi ich ważności i umorzenie. 12. Zobowiązania w szczególności: kupno sprzedaż, komis,

ekspedycja, przewóz, skład, najem, dzierżawa, pożyczka, wygodzenie i t. d. 13. Niewypłacalność: konkurs, postępowanie ugodowe, przepisy karne dla ochrony wierzycieli. 14. O dochodzeniu roszczeń prawno-prywatnych. 15. Zasady postępowania przed władzami administracyjnymi.

Wszystko to, z wyjątkiem co do spółdzielni, w skrócie, w miarę jak odnośne wiadomości mają większe, względnie mniejsze znaczenie praktyczne dla spółdzielni i ze zwróceniem uwagi na różnice w poszczególnych dzielnicach Polski.

Co do samychże spółdzielni wykład wyczerpujący.

III. Skarbowość w stosowaniu do spółdzielczości.

Wykład tygod. w I trymestrze po 4 godziny razem rocznie 40 godzin). Wykłada *st. Radca Skarbowy Mayer Miecz.*

I. Wstęp

Pojęcie ogólne z zakresu nauki skarbowości. Krótki zarys wiadomości o budżecie, wydatkach i potrzebach skarbowych, długach państwowych i przychodach państwowych. Wzajemny stosunek między gospodarstwem skarbowym Państwa, a gospodarstwem spółdzielni. Rola podatków i opłat skarbowych w gospodarstwie spółdzielni.

II. Część ogólna

Nauki o daninach ze szczególnem uwzględnieniem podatków.

III. Część szczegółowa

Nauki o daninach publicznych: 1) Podatki bezpośrednie (podatek gruntowy, podatki budynkowe, podatek przemysłowy, podatek od kapitałów i rent, podatek od skrytek depozytowych, podatek majątkowy, podatek dochodowy). 2) Opłaty skarbowe. 3) Podatki obrotowe (podatek od przedmiotów zbytku i podatek giełdowy). 4) Cła i monopole państwowe i podatki pośrednie (w zarysie). 5) Dodatki do podatków i samoistne podatki samorządowe. 6) Przepisy egzekucyjne, odsetki zwłoki i kary za zwłokę.

IV. Ustrój władz i urzędów skarbowych, zasady postępowania administracyjnego przed władzami skarbowymi, skargi do Najwyższego Trybunału admin. w sprawach skarbowych.

W wykładach objętych powyższym programem traktuje się materje, nie mające większej praktycznej doniosłości dla spółdzielni, względnie ich organów, w *ogólnym* zarysie. natomiast partje, mające szczególne znaczenie dla *spółdzielni*, są traktowane bardziej *szczegółowo*. Dotyczy to szczególnie podatków *bezpośrednich* (głównie podatku dochodowego

i przemysłowego i pewnych działów przepisów o opłatach skarbowych).

IV. *Rachunkowość kupiecka i spółdzielcza.*

(Wykład i ćwiczenia w trimestrach I. II. i III. tygodni po 5 godzin; razem rocznie 150 godzin). Wykłada prof. Wyższego Studium Handlowego *Dr. Albin Żabiński*.

Pojęcie *księgowości kupieckiej*. Znaczenie ksiąg handlowych dla przedsiębiorstwa. Zewnętrzne urządzenie ksiąg handlowych, przepisy ustawowe, dotyczące prowadzenia ksiąg handlowych. Treść ksiąg handlowych. Podział ksiąg handlowych.

Księgi obrotowe, ich cel, znaczenie, sposób urządzenia. Księga kasowa, towarowa, walut, walorów, dewiz, ryces, trat, interesantów, inwentarzy. Objaśnienia tych ksiąg na stosownych przykładach.

Księga główna, jej cel, sposób jej urządzenia, konta księgi głównej i ich podział; zasady kontowania; konto bilansu; konto strat i zysków, otwarcie i zamknięcie księgi głównej. Omówienie poszczególnych kont księgi głównej.

Księgi pomocnicze, ich charakterystyka, cel i sposób prowadzenia i wypracowania najważniejszych z tych ksiąg; Księga zakupna, sprzedaży, zamówień, kosztów handlowych — kalkulacji i terminarzy. Wypracowanie praktycznego przykładu na wszystkie księgi systemem włoskim, oraz systemem niemieckim ze zbiornikiem.

Dziennik amerykański, sposób jego urządzenia, jego wady i zalety, wypracowanie praktyczne przykładu systemem amerykańskim.

Księgowość pojedyncza, jej cechy charakterystyczne, wady i zalety, oraz objaśnienia tego systemu na praktycznym przykładzie.

Księgowość spółek handlowych przy kapitale stałym i zmiennym, połączone z ciągłymi ćwiczeniami w księgowości, transakcyj, otwarciu i zamknięciu.

Księgowość w przedsiębiorstwie komisowem: komisowe kupno, komisowa sprzedaż po stronie komisarza i komitenta.

Zasady księgowości fabrycznej: omówienie charakterystycznych kont księgowości fabrycznej, oraz ksiąg pomocniczych, używanych we fabrykach; wypracowanie praktycznego przykładu według tego systemu.

Księgowość spółdzielcza, jej cechy charakterystyczne, oraz konta używane we spółdzielniach. Przepisy prawne o księgowości w spółdzielniach, sposób szacowania majątku, rewizja, podział zysku. Księga udziałów, rejestr członków. Wypracowanie praktycznego przykładu księgowości spółdzielczej. Księgowość w spółdzielniach w razie likwidacji, połączona z objaśnieniem na stosownie dobranych przykładach.

Księgowość spółdzielni kredytowych i rolniczo-handlowych.

Zwiedzenie kilku spółdzielni tego typu celem okazania na miejscu sposobu urządzenia ksiąg, oraz odnośnej organizacji biurowej.

V. Nauka kalkulacji i rachunków kupieckich.

(Wykład w trimestrze I. II-im i III., po 2 godziny tygodn. razem rocznie 60 godzin). Wykłada *prof. W. S. H. A. Zabiński.*

1) Kupieckie ułatwienia rachunkowe, w szczególności skrócone mnożenie i dzielenie.

2) System wag, miar, monet oraz działania na liczbach mianowanych.

3) Reguła łańcuchowa.

4) Reguła spółki.

5) Rachunek procentu od 100, na 100, w 100.

6) Rachunek odsetek od 100; liczby i dzielniki procentowe oraz ich zastosowanie; rachunek odsetek na 100 i w 100.

7) Dyskont weksli według zwyczajów krajowych; wyszukiwanie sumy wekslowej.

8) Zamknięcie rachunków bieżących według metody niemieckiej, francuskiej i angielskiej; metoda francuska rektyfikowana. Zmiana stopy procentowej, oraz metody używane w tych wypadkach.

9) Rachunek dewiz według zwyczajów krajowych oraz wyszukiwanie sumy weksli wyrównawczych.

10) Rachunek walorów według zwyczajów giełd krajowych.

11) Dokładne przerobienie pojedynczej i złożonej kalkulacji stosowanej.

12) Najważniejsze obliczenia w międzynarodowym handlu zbożem.

VI. Technika handlowa.

(Wykład w I. i II. trimestrze tygod. po 3 godziny; razem rocznie 60 godzin). Wykłada *Docent U. J. i prof. W. S. H. Dyrektor Szkoły Nauk. politycznych Dr. Sarra Zygmunt.*

I. trymestr.

1) a) Organizacja przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych ze *szczególnem uwzględnieniem spółdzielni.* b) Sposoby nawiązywania oraz trwałego utrzymania stosunków handlowych. c) Sposoby zawarcia i wykonania umów kupna-sprzedaży, z uwzględnieniem panujących zwyczajów handlowych.

2) Praktyczne ćwiczenia pisemne z zakresu techniki kontraktu kupna — sprzedaży. *II. trymestr.* 1) a) Sposoby

zapłaty w obrotach handlowych. 6) Weksel, czek, przekaz i t. p. 2) Praktyczne ćwiczenia pisemne z zakresu techniki zapłaty. 3) Organizacja instytucyj oraz urządzeń, przyczyniających się do powstania i rozwoju handlu.

VII. Nauka o handlu rolniczym.

(Wykład w I. i II. trimestrze tygodniowo po 3 godziny razem rocznie 60 godzin). Wykłada *Dyrektor Szkoły Ekonomiczno-handlowej Dr. Wroniewicz Tadeusz*.

I. Część ogólna.

Organizacja handlu rolnego krajowego i międzynarodowego.

Handel rolny wewnętrzny: Elewatory zbożowe krajowe pod względem handlowym, typy najbardziej pożądane, związek między małymi elewatorami, a młynami spółkowymi. Domy składowe, chłodnie, ich eksploatacja i opłacalność. Giełdy, cel, organizacja, sądy rozjemcze, sposoby zawarcia i wykonania umów handlowych z uwzględnieniem zwyczajów kupieckich. Rynek zbytu wewnętrznego: młyny gorzelnie, browary, drożdżownie, krochmalnie, wojsko, *spółdzielnie spożywców*, organizacje komunalne.

Handel rolny zagraniczny: Organizacja instytucyj oraz urządzeń przyczyniających się do powstania i rozwoju handlu zagranicznego. Elewatory pograniczne, ich cel, ważność, opłacalność. Najważniejsze giełdy towarowe zagraniczne, jarmarki, hale targowe, aukcje, wystawy, i t. p. Kontrakty zagraniczne w handlu eksportowym i importowym (sztandały) względna łatwość sprzedaży pośrednikom, konieczność pozyskania rynków bezpośredniej konsumpcji. Różne umowy uboczne kontraktu, wynajem statków, atest, wagi i t. p.

II. Część szczegółowa.

Organizacja handlu zbożem, nabiałem, inwentarzem żywym, handlu rybnego, owocami i t. d. oraz przetworami produkcji roślinnej i zwierzęcej. Organizacja handlu drzewem, maszynami, narzędziami rolniczemi oraz nawozami sztucznymi.

Zarys prawidłowej organizacji handlu rolnego w Polsce.

Znaczenie komunikacji lądowych i wodnych dla handlu rolnego, znaczenie Gdańska dla polskiego handlu rolnego.

VIII. Towaroznawstwo (wraz z technologią).

(Wykład w II-im i III-im trimestrze tygodn. po 2 godziny; razem rocznie 40 godzin). Wykłada *Dyrektor W. S. H. Docent Uniw. Jag. Dr. Arnold Bolland*.

Towaroznawstwo mleka. Apropowizacja większych miast. Możliwości spółdzielczej produkcji przetworów mlecznych, w szczególności mleka zgęszczonego i proszku mlecznego. Inne przetwory z mleka.

- Towaroznawstwo sera. Serowarstwo.
- Towaroznawstwo masła.
- Towaroznawstwo innych tłuszczów jadalnych wraz z technologią tłuszczów w kraju wyrabiać się dających.
- Towaroznawstwo jaj. Przemysłowa przeróbka jaj.
- Towaroznawstwo zbóż. Magazynowanie zboża.
- Towaroznawstwo mlewa. Młynarstwo.
- Towaroznawstwo wyrobów piekarskich.
- Technologia innych wyrobów ze zboża.
- Towaroznawstwo i technologia kartofli i innych produktów rolnych.
- Towaroznawstwo krochmalu. Krochmalnictwo.
- Towaroznawstwo owoców i nasion. Przemysł marmolad i pokrewnych produktów.
- Towaroznawstwo cukru trzcinowego, gronowego, mlekowego wraz z technologią.
- Towaroznawstwo miodu. Towaroznawstwo wyrobów alkoholowych. Towaroznawstwo piwa.
- Towaroznawstwo tłuszczów, oleji technicznych. Olejarstwo. Mydlarstwo.
- Towaroznawstwo wosków.
- Towaroznawstwo oleji eterycznych.
- Towaroznawstwo nawozów sztucznych.
- Towaroznawstwo rodzimych włókien wraz z technologią.
- Encyklopedia towaroznawstwa innych włókien, przędzy i tkanin.
- Encyklopedia towaroznawstwa używek alkaloidowych.
- Encyklopedia towaroznawstwa używek alkoholowych (poza piwem i spirytualjami).
- Encyklopedia towaroznawstwa drzewa, węgla, torfu, przetworów ropy naftowej.
- Encyklopedia towaroznawstwa metali, szkła, materiałów budowlanych.
- Encyklopedia towaroznawstwa garbników, skór, futer, kauczuku, żywic.
- Encyklopedia towaroznawstwa papieru i materiałów piśarskich.
- Encyklopedia towaroznawstwa chemikaljów.

IX. Nauka o bankowości.

(Wykład w III-cim tryestrze po 3 godziny tygodniowo; razem rocznie 30 godzin). Wykłada *Doc. U. J. prof. W. S. H. zast. Dyrektora szkoły Nauk politycznych, Dr. Sarna Zygmunt.*

Rys historyczny.

Rodzaje banków. Banki akcyjne, domy bankowe, bankierzy, kasy oszczędności, *spółdzielnie kredytowe.*

Handel pieniężny.

Sposoby gromadzenia kapitałów w bankach. Kapitał zakładowy i fundusz rezerwowy. Wkładki oszczędności. Asygnaty kasowe. Rachunek bieżący. Rachunek żyrowy (czekowy). Reeskont weksli. Listy zastawne.

Formy udzielania kredytu przez banki.

A) Kredyt krótko-terminowy. Eskont weksli, papierów wartościowych, warrantów i wierzytelności księgowych. Kredyt lombardowy. Winkulacja towarów. Kredyt akceptowy. Kredyt płatniczy. Kredyt w rachunku bieżącym. Kredyt gwarancyjny. Kredyt giełdowy: a) report, b) deport.

B) Kredyt inwestycyjny (hipoteczny). Urządzenie hipoteki. Hipoteka terminowa amortyzacyjna. Kredyt budowlany.

» Pośrednictwo w wypłatach: Rachunek żyrowy i czekowy z uwzględnieniem Banku Polskiego i Pocztovej Kasy Oszczędności. Listy kredytowe (akredytywy).

Przechowywanie i zarząd depozytów.

Finansowanie pożyczek państwowych i przedsiębiorstw akcyjnych.

Polskie ustawodawstwo bankowe.

Spółdzielnie kredytowe.

X. Ekonomia polityczna.

(Wykład w I-ym i II-im trimestrze po 2 godziny tygodniowo; razem rocznie 40 godzin). Wykłada Doc. U. Jagiell. Dr. Schmidt Stefan.

I. 1) Gospodarstwo i jego rodzaje.

2) Przedmiot badań ekonomicznych.

3) Ekonomia, jako opis, teoria i polityka ekonomiczna.

4) Jak rozumieć prawidłowość przebiegu zjawisk gospodarczych.

5) Ekonomia a etyka.

II. Powstawanie bogactwa.

Przyroda. Ilość ludzi (teoria Malthusa).

Jakość ludzi: wynalazczość, pracowitość, oszczędność i inne właściwości natury ludzkiej, jako współczynniki produkcji.

Stosunek ludzi do ludzi ze szczególnem uwzględnieniem organizacji państwowej.

Wielkość dochodu, a rozdział dochodu społecznego.

III. 1) Nauka o wartości.

2) Równowaga popytu i podaży.

3) Wartość środków produkcji, czyli nauka o rozdziale dochodu społecznego: Kapitał i praca.

XI. Polityka agrarna.

(Wykład I. trimestr 4 godziny tygodn. Razem 40 godzin). Wykłada Doc. U. J. Dr. Stefan Schmidt.

I. Część ogólna:

- 1) Znaczenie rolnictwa w gospodarstwie społecznym.
- 2) Charakterystyka produkcji rolniczej w zestawieniu z przemysłem pod względem ekonomicznym.
- 3) Wzajemna zależność i wpływ rolnictwa i innych gałęzi gospodarczych.
- 4) Historyczny rozwój zagadnień agrarnych.
- 5) Problem ustroju agrarnego.
- 6) Problemy handlowo-kredytowe.
- 7) Popieranie rozwoju technicznego.
- 8) Inne zagadnienia polityki agrarnej.

II. Część szczegółowa:

- 1) Kredyt rolniczy.
- 2) Zagadnienia reformy rolnej.

XII. Organizacja pracy spółdzielczej rolniczej.

(Wykład w I, II i III trymestrze po 2 godziny tygodniowo; razem rocznie 60 godzin). Wykładał do końca 1934 prof. Wydz. Rolniczego *Dyrektor Kursu Spółt. Dr. Stefan Surzycki*, a od 1934/5 dotąd *Dr. Kazimierz Majewski*.

I. Rola państwa, związków komunalnych i zrzeszeń roln. w organizacji życia gospodarczego i kulturalnego.

II. Rola i znaczenie szczegółowe różnych typów zrzeszeń rolniczych w życiu rolniczym współczesnym.

III. Zrzeszenia, jako przedmiot naukowego badania i kształcenia:

1) Przegląd społecznych instytucji nauk, zagranicznych ze szczeg. uwzględnieniem instytucji niemieckich. 2) Instytucje społeczne polskie: Towarzystwo popierania pracy społecznej. Instytut Naukowy Spółdzielczy. Instytut Puławski (Wydział Ekonomiki Drobnych Gospodarstw). Towarzystwo Szkoły Ludowej i inne.

IV. Organizacje państwowe, mające na celu popieranie pracy społecznej. Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej w Polsce. Międzynarodowe Biuro Pracy przy Lidze Narodów. Ministerstwo Ochrony Pracy w Czechosłowacji.

V. Organizacja i metodyka pracy społecznej, rolniczej. Klasyfikacja zrzeszeń rolniczych: I. *Towarzystwa rolnicze. Zrzeszenia zawodowe dobrowolne kulturalno-oświatowe.*

A) Zagraniczne:

Królewskie Towarzystwo Rolnicze Angielskie. Towarzystwo Rolnicze Niemieckie. Towarzystwo Rolnicze Francuskie. Towarzystwo Rolnicze Duńskie.

B) Polskie:

Królewskie Towarzystwo Rolnicze w W. Ks. Warszawskim.

Towarzystwo Rolnicze w Królewstwie Polskiem r. 1858—1861.

Sekcja Rolna przy Warszawskim Oddziale popierania rosyj. handlu i przemysłu 1885—1906.

Centralne Towarzystwo Rolnicze (jego organizacja i metody działania 1906—1929).

Centralny Związek Kółek i Organizacyj Rolniczych.

Centralne Towarzystwo Gospodarskie w Poznańskim. Krakowskie Tow. Rolnicze.

Towarzystwo Kółek Rolniczych we Lwowie. Małopolskie Towarzystwo Rolnicze.

Związek Producentów Rolnych w Poznańskim.

II. *Zrzeszenia stanowe*: Związki Ziemian. Związki zawodowe pracowników rolnych.

III. *Zrzeszenia rolnicze przymusowe*: Rady Kultury Krajowej. Izby Rolnicze.

IV. *Zrzeszenia Rolnicze gospodarcze*:

A) *Spółdzielcze*.

B) *Kapitalistyczne*.

C) *Mieszane*: Banki Ludowe. Towarzystwa zaliczkowe i t. p.

XIII. Biologiczne podstawy spółdzielczości.

(Wykład w I-szym trimestrze po 2 godziny tygodn.; razem rocznie 20 godzin). Wykłada prof. U. J. Dr. *Kazimierz Roupert*.

Idea spółdzielcza, jako zjawisko przyrodnicze.

Typy spółdzielczości, napotymane w przyrodzie: a) czynne układy spółdzielcze, b) bierne układy spółdzielcze.

Formy współzycia, napotymane w przyrodzie: a) współzycie roślin z roślinami, b) współzycie zwierząt z roślinami, c) współzycie zwierząt ze zwierzętami.

XIV. Geografja gospodarcza.

(Wykład w I-szym i II-im trimestrze po 3 godziny tygodniowo, w III-im trimestrze 2 godziny; razem rocznie 80 godzin). Wykłada Dr. *Weigt Herkulan Em. Dyrektor Szkoły Ekonomiczno-Handlowej*.

Nazwa geografji i jej pochodzenie. Aleksander Humboldt i Karol Ritter, jako twórcy nowoczesnej geografji. Geografja, jako nauka przyrodniczo-humanistyczna. Geografja w Polsce. Podział Geografji. Geografja gospodarcza Polski na tle porównawczem z innemi państwami:

Kraj: Elementa geografji fizycznej i ich rola gospodarcza.

Ludność: Liczba ludności, przyrost, stosunki narodowościowe, gęstość zaludnienia, ludność miast, uchodźstwo, stosunki religijne, oświata, zatrudnienie ludności, ustrój polityczny. *Znaczenie gospodarcze* każdego z tych elementów demograficznych.

Stosunki gospodarcze:

Rolnictwo, nieużytki, gleba, podział ziemi użytkowej, ludność rolnicza, wydajność ziemi, przyczyny mniejszej wytwórczości ziem polskich, wzrost dobrobytu, płody rolne, lasy, postęp w rolnictwie, *najbliższe zadania w zakresie rolnictwa*. Produkcja ze świata zwierzęcego, warunki hodowli, stan hodowli zwierząt domowych, pszczelnictwo, gospodarstwo rybne, myślistwo.

Najbliższe zadania co do produkcji ze świata zwierzęcego.

Górnictwo: Przyrodzone warunki, węgiel, żelazo, nafta, sól, inne kopaliny.

Przemysł: Warunki rozwoju, przemysł spożywczy, przetwórczość i tkactwo, metalnictwo, przemysł drzewny i papiernictwo, przemysł chemiczny, skórnictwo, ceramika, okręgi i ogniska przemysłu. Najpilniejsze zadania naszego przemysłu.

Obrót plonami pracy (handel): Ogólne warunki, koleje, drogi wodne, gościńce, banki, spółdzielczość, oszczędność społeczna, handel wewnętrzny i zewnętrzny, wywóz i przywóz, Warszawa, jako ognisko handlu. Potrzeby i pilne zadania handlu.

Ćwiczenia praktyczne w zakresie geografii gospodarczej co tygodnia na wycieczkach do przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych.

Oprócz tych wykładów, ustalonych od *początku 1924 r.*, przybyły w następnych latach na podstawie dezyderatów, wysuniętych na konferencjach wykładających na Wyższym Kursie Naukowym Spółdzielczym w 1925 i 1928 r., a zatwierdzonych przez Radę Wydziału Rolniczego w dniu 12. IV 1928 r., następujące wykłady:

Od r. 1926/7:

XV. Praktyka spółdzielcza.

Prowadzona w III-im tryestrze w 4 godz. tygodniowo od kwietnia 1927 do kwietnia 1934, przez *Dyrektora Związku Rew. S. R. Strzetelskiego*, a następnie przez Dyrektora Syndykatu Roln. Jana Kanię jako uzupełnienie praktyczne (wykłady i ćwiczenia) do nauki o spółdzielczości w zakresie *lustracji spółdzielczych*.

1) Wstęp: Ogólne uwagi o spółdzielczości. Warunki, potrzebne do zakładania różnych typów spółdzielni.

2) Organizacja przedwstępna: a) zebranie informacyjne, b) komitet założycielski, c) porozumienie z właściwym Związkiem.

3) Założenie organizacji: a) zebranie założycielskie, protokół, b) pierwsze posiedzenie, c) rejestracja sądowa, d) statut, e) deklaracje, f) rejestr członków.

4) Regulaminy: a) organów zawiadowczych i Walnych Zebrań, b) pracowników, c) podział czynności, d) ilość pracowników.

5) Kontrola wewnętrzna: a) pracowników, b) Zarządu, c) Wydziału Wykonawczego, d) Rady nadzorczej, e) posiedzenia, f) Walne Zgromadzenia (propaganda spółdzielczości), g) zmiana statutu i rejestracja.

6) Propaganda spółdzielczości: a) sposób przeprowadzenia, b) odpowiednie momenty dla propagandy, c) dostosowanie działalności, aby była równocześnie propagandą, d) Dzień Spółdzielczości.

7) Przepisy Skarbowe: dostosowanie czynności spółdzielni do ustaw skarbowych.

8) *Kontrola wewnętrzna*: a) Rada Spółdzielcza, b) Związki rewizyjne (patronaty) i ich organizacja: 1) przeprowadzenie lustracji, 2) sprawozdanie, 3) wykonanie wskazań lustracyjnych, 4) opinia o spółdzielni wobec trzech instytucyj, 5) stosunek do władz, 6) czynności wewnętrzne Związku; 7) rozwiązanie spółdzielni: a) obowiązki wewnętrzne i dopełnienie odnośnych przepisów, b) zadania Związku.

Od r. 1928/9:

XVI. Polityka ekonomiczna (od 1928/29 r.)

W II-im i III-im trimestrze po 2 godziny tygodn.; razem 40 godzin, wykładane przez *Doc. U. J. Dr. Stefana Schmidta*, zamiast zmniejszonych godzin Ekonomji Politycznej z poprzednich 90 na 40.

Zasadnicze pojęcia z zakresu polityki ekonomicznej:

1) Cła agrarne.

2) Najważniejsze problemy międzynarodowego obrotu produktami rolnymi.

3) Problemy handlu zbożem.

4) Wpływ cyklicznych i sezonowych wahań cen na obroty produktami animalnymi.

XVII. Taryfoznastwo.

Wykład w III-im trimestrze 2 godziny tygodn.; razem 20 godzin rocznie. Wykłada *Dyrektor Szkoły Ekon.-Handl. Dr. Wroniewicz*.

I. Taryfy kolejowe i ich zadanie.

Warunki, rozstrzygające o wysokości taryf.

Współzawodnictwo innych środków komunikacyjnych.

Badania gospodarczo-taryfowe.

Technika budowy taryf. Taryfy na przewóz osób, towarów zwierząt. Nomenklatura i klasyfikacja towarów, opłaty dodatkowe.

Zastosowanie aparatu taryfowego do celów polityki taryfowej, taryfy a cła. Urządzenia taryfowe, jako oręż w walce

o przewozy. Taryfy jako źródło dochodu. Budownictwo taryfowe na kolejach polskich.

Podstawy polityki taryfowej. Organizacja eksploatacji handlowej na kolejach polskich. Przedsiębiorstwa pomocnicze. Monopol państwowy w dziedzinie kolejnictwa polskiego.

Dodatnie i ujemne strony gospodarki skarbowej i prywatnej.

II. Istota prawa kolejowego.

Prawo kolejowe publiczne. Stosunek państwa do kolei.

Ustawa o zakresie działania Ministerstwa Komunikacji i organizacji urzędów kolejowych. Organy doradcze o charakterze społecznym.

Organizacja Dyrekcyj kolejowych.

Stosunek kolei do wojskowości, poczty i telegrafów, celnictwa, policji państwowej, zdrowotności publicznej.

Prawo kolejowe prywatne. Przepisy przewozowe, obowiązujące na kolejach polskich.

VII. Regulamin Naukowego Kursu Spółdzielczego przy Wydziale Rolniczym U. J.

Rozwinięcie postanowień statutowych w formie *Regulaminu* dla słuchaczy nastąpiło po pewnym doświadczeniu po kilku latach w ostatecznej formie na podstawie życzeń konferencji wykładowców Kursu z dnia 25. VI 1925 r. i 19. V 1928 r., które przez Radę Wydziału Rolniczego na jej IX posiedzeniu zwyczajnem dnia 12. VI 1928 r. przyjętem i zatwierdzeniem zostało i dotychczas obowiązuje. *Regulamin* ten ma następujące brzmienie:

Wpisy na N. Kurs Spółdzielczy rozpoczynają się w dniu 20 września i trwają do 30 września włącznie, z wyjątkiem niedziel i świąt. Podania z oryginałami świadectw i życiorysami nadsyłać można do dnia 15 września do Dyrekcji Kursu (Aleja Mickiewicza 21, I p.). Wykłady rozpoczynają się w dniu 1 października i trwają do końca czerwca następnego roku w trzech trymestrach.

Opłaty stanowią:

A) Wpisowe 15 zł. **jednorazowo**. Słuchacze, wpisani równocześnie do jakiegokolwiek ze szkół akademickich w Krakowie, są zwolnieni z opłacania wpisowego.

B) 1. Opłata roczna 75 zł. dla słuchaczy, uczęszczających na wszystkie wykłady w jednym roku. 2. Opłata roczna 50 zł. dla słuchaczy, którzy uzyskali rozłożenie wykładów na 2 lata (względnie 3 lata).

C) Słuchacze zwyczajni opłacają także taksy egzaminacyjne w wysokości 6 zł. za każdy przedmiot. Także za egzamin poprawczy opłaca się ponownie.

Dyrekcja kursu może udzielić na życzenie niezamożnym słuchaczom ulg w uiszczaniu chesnego, a mianowicie przez rozłożenie opłat (z wyjątkiem wpisowego) na raty, opłacane w pierwszych dniach 10 każdego trimestru po 25 zł.

Rok szkolny na N. Kursie Spółdzielczym odpowiada uniwersyteckiemu i dzieli się na 3 trimestry po 10 tygodni wykładowych: I-szy trwa od 1 paźdz. do 15 grudnia, II-gi od 8 stycznia do 20 marca, III-ci od 20 kwietnia do 30 czerwca. Wolne od zajęć są niedziele i święta uroczyste rz.-kat. i państwowe.

Wpis.

Prawa słuchacza N. Kursu Spółdzielczego uzyskuje się przez wpis. Do wpisu należy zgłosić się osobiście w oznaczonym terminie w Dyrekcji Kursu i złożyć podanie z oryginalnem świadectwem szkolnem, życiorysem, jedną kartą rodowodową i książeczkę legitymacyjną z fotografią, oraz w wypadku przerwy w nauce z świadectwem moralności.

Po rozpatrzeniu dokumentów. Dyrekcja decyduje o przyjęciu; w razie przyjęcia zatrzymuje załączniki i pobiera opłaty od słuchacza, który otrzymuje poświadczenie wpisu w indeksie przez Dziekanat Wydziału Roln. i Dyrekcję Kursu.

Słuchacze.

Słuchacze dzielą się na *zwyczajnych* i *nadzwyczajnych*. Do zapisu w charakterze *słuchaczy zwyczajnych* jest wymagane: posiadanie świadectwa dojrzałości szkoły średniej ogólnokształcącej, seminarjum naucz. lub szkoły zawodowej, równorzędnej z 8 kl. gimn. Słuchacze Kursu mogą być równocześnie słuchaczami innych wydziałów i szkół akademickich w Krakowie, z wyłączeniem Wydziału Roln. U. J. *Słuchaczami nadzwyczajnymi* mogą być ci, którzy przedłożą świadectwo ukończenia conajmniej 6 klas gimn. lub szkoły zawodowej, równorzędnej z 6 kl. gimn., albo praktyczni spółdzielcy za zezwoleniem Dyrektora Kursu.

Czas trwania Kursu.

Zasadniczo wykłady na kursie odbywają się w ciągu jednego roku szkolnego, jednakże celem ułatwienia studjów słuchaczom innych uczelni i pracownikom spółdzielni pozwala się po rozpatrzeniu odnośnych podań, na rozłożenie wykładów rocznych również na dwa lata, a w wypadkach wyjątkowych, zasługujących na specjalne uwzględnienie, na trzy lata (np. dla teologów). Zezwoleń na rozłożenie wykładów udziela Dyrektor Kursu, który zezwolenie to zaznacza w indeksie.

Słuchaczom, którzy uzyskali pozwolenie na rozłożenie wykładów, pozostawia się dobrowolny wybór przedmiotów,

jednakże w każdym roku muszą wysłuchać przynajmniej połowy całkowitej ilości godzin (wzgl. $\frac{1}{3}$) i przed wpisem na rok następny złożyć egzaminy z wysłuchanych przedmiotów, w przeciwnym razie nie zostaną przyjęci na rok następny.

Przepisy ogólne i egzaminacyjne.

Słuchacze otrzymują t. zw. nomina z początkiem każdego trimestru (po złożeniu opłaty) i z końcem trimestru t. zw. testy, po wysłuchaniu wykładów w indeksie t. zw. potwierdzenie wysłuchania wykładów przez wykładających. Z końcem roku szkolnego otrzymują słuchacze, którzy zebrali wszystkie nomina i testy w ciągu całego roku, potwierdzenie wysłuchania roku szkolnego przez Dziekanat Wydziału Rolniczego.

Z przedmiotów, wyłożonych na Kursie, zobowiązani są słuchacze zwyczajni składać egzaminy po ukończeniu wykładów przez profesora. Ustala się *trzy terminy* egzaminów: I-szy bezpośrednio po ukończeniu odnośnych wykładów; II-gi w październiku, i III-ci *poprawczy* w grudniu tego samego roku.

Do egzaminu zgłaszają się słuchacze z kartką egzaminacyjną, wypełnioną przez Sekretariat Kursu i podpisaną przez Dyrektora, którą po złożeniu egzaminu oddają z powrotem w Sekretariacie.

Świadectwa ukończenia Kursu, potwierdzone przez Dyrekcję Kursu i Dziekanat Wydziału Rolniczego, mogą otrzymać tylko ci słuchacze *zwyczajni*, którzy mają zaliczony pełny rok studjów i zdali przepisane egzaminy wszystkich przedmiotów z wynikiem co najmniej dostatecznym. Słuchacze *nadzwyczajni* mogą zdawać tylko kolokwia (bezpłatnie), z których otrzymują poświadczenia w indeksie. *Osobnych* zaś zaświadczeń słuchacze nadzwyczajni otrzymać nie mogą.

VIII. Główniejsze daty w rozwoju Wyż. Nauk Kursu Spółdz. (1924-1936).

Program ten początku w 1924 r. z 14 przedmiotów złożony, uzupełniony został od r. 1926/7 wprowadzeniem t. zw. Praktyki spółdzielczej, a od 1928/9 r. Polityki ekonomicznej i Taryfoznawstwa. Razem więc Kurs obejmuje od 1928/9 r. 17 przedmiotów, z których składają słuchacze *zwyczajni wszystkie egzamina* dla otrzymania *świadectwa o ukończeniu Kursu Naukowego Spółdzielczego*. Wykłady i ćwiczenia Kursu Naukowego Spółdzielczego oraz Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego na IV roku Wydziału Rolniczego odbywają się wspólnie w salach wykładowych Wydziału Rolniczego U. J. w Colegium Agronomicum, Al. Mickiewicza 21.

Inne życzenia, wysunięte przez tę konferencję wykładających, dotyczyły powiększenia godzin niektórych przedmiotów, co zostało przez Radę Wydziału również przyjętem.

Pozostał jeszcze niewykonanym jeden dezyderat — wprowadzenia *dyplomu* (oprócz świadectwa ukończenia Kursu), *po odbyciu pół rocznej praktyki zawodowej* i po złożeniu przed specjalną Komisją Egzaminacyjną *praktycznego egzaminu dyplomowego*.

Tworząc ten Kurs w r. 1924, oraz wprowadzając równocześnie jego program całkowity na IV kurs Wydziału Rolniczego U. J., jako VIII-go Działu specjalnego Ekonomiczno-Spółdzielczego, miałem na myśli, ażeby Stefczyk, który wówczas, jak mi mówił, złożył swoją rezygnację ze stanowiska Dyrektora Centralnej Kasy Spółdzielni Rolniczych, mógł oddać się pracy naukowej na terenie spółdzielczym, mając już czas zupełnie wolny. Dlatego zaproponowałem Mu, żeby zgodnie z przepisami uniwersyteckimi, zgłosił się z *habilitacją z działu spółdzielczości*, jako Docent Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wówczas, jako członek Kollegjum Wydziału Rolniczego, mógł zostać Dyrektorem Kursu Naukowego Spółdzielczego.

Pamiętam tę chwilę 23, VI 1924 r. przed południem, gdy Stefczyk, już chory po przyjeździe z Warszawy z Pierwszego Kongresu Rolniczego Polskiego, gdzie wygłosił swój ostatni referat o zadaniach spółdzielczości w Polsce, leżąc w łóżku w Lecznicy Związkowej w Krakowie, podanie o habilitację sam napisał, dołączając do niego włosnoręczny swój życiorys i wykaz prac napisanych. Mówił mi wówczas, że bardzo Go ta myśl wykładania w Uniwersytecie Jagiellońskim podnosi i pokrzepia, że będzie mógł resztę swego życia pracy naukowej spółdzielczej poświęcić. Tegoż dnia po południu Rada Wydziału Rolniczego na posiedzeniu swem tę habilitację przyjęła, zwalniając Go, jako wybitnego działacza spółdzielczego i pracownika naukowego, od przedstawienia osobnej rozprawy habilitacyjnej, gdyż uznała przedstawiony wykaz prac za wystarczający do habilitacji, jak również i zwalniając z tych samych względów z kollokwium habilitacyjnego.

Zawiadomiłem o tej uchwale Rady Wydziału zaraz wieczorem Stefczyka, co Mu wielką sprawiło radość. Trzeba było jeszcze zatwierdzenia Senatu na najbliższem posiedzeniu w początkach lipca, oraz udzielenia potem już veniam legendi przez Ministerstwo W. R. i O. P. Na drugi, czy trzeci dzień odbyła się operacja, która z początku rokowała dobre nadzieje, gdy niestety, 30 czerwca 1924 r. choroba przyjęła zły obrót, zakończony śmiercią Stefczyka.

Tak więc utworzenie Wyższego Kursu Naukowego Spółdzielczego i wprowadzenie Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego na IV roku Wydziału Rolniczego U. J. łączy się z nazwi-

skiem Stefczyka, który miał być pierwszym Docentem spółdzielczości, habilitowanym na tej naszej najstarszej Wszechnicy. Mieliśmy wówczas nadzieję, że utworzenie Katedry Spółdzielczości, gdy już był taki docent wielkiego autorytetu jak Stefczyk, nie napotka na trudności w niedalekiej przyszłości w Ministerstwie W. R. i O. P., ani finansowej, ani personalnej, i że nareszcie spółdzielczość, jako nauka odrębna, znajdzie wśród innych dyscyplin naukowych swego godnego przedstawiciela. Niestety, śmierć Stefczyka zniweczyła te wszystkie nadzieje.

Gdy śmierć Stefczyka 30 czerwca 1924 r. zniweczyła możliwość oddania Mu po ferjach kierownictwa Wyższego Kursu Naukowego Spółdzielczego, musiałem sam objąć kierownictwo Kursu we wrześniu 1924 r. i zarządzić wpisy od 3 października 1924 r. i dotychczas Kursem kierować przy pomocy Sekretarzy. Byli nimi asystenci moi przy Katedrze Ekonomii Rolniczej, która nadal opieką naukową nad Kursem Spółdzielczym i Działem Ekonomiczno-Spółdzielczym na IV roku Wydziału Rolniczego zatrzymała. Sekretarzami Kursu byli: 1) p. Tadeusz Kłapkowski, b. st. asystent przy Katedrze Ekon. Roln., który doktoryzował się u mnie z rozprawy p. t. Patronackie Spółki Rolnicze w Małopolsce. (obecnie Docent Spółdzielczości w Szkole Głównej Gosp. W. w Warszawie). Czynności swe sprawował od 16. X 1924 r. do 1. X 1927 r. Następnie po nim 2) Inż. roln. p. Kazimierz Majewski, st. as. Kat. Ekon. Roln., który stopień Inżyniera rolniczego otrzymał za rozprawę: „Planowanie organizacji gospodarstwa drobnego“, i jest dotąd, poczynając od 1. X 1927 r. sekretarzem Wyższego Kursu Nauk Spółdz. Obaj ci asystenci Kat. Ekon. Roln. i Sekretarze Kursu Naukowego Spółdzielczego, byli zarazem według art. 6 Statutu Kursu, bibliotekarzami filji Instytutu Naukowego Spółdzielczego, zgodnie z życzeniem Stefczyka, ażeby utrzymać dalej ścisłą łączność Instytutu Naukowego Spółdzielczego i Kursu Nauk. Spółdzielczego i ażeby uczniowie Kursu i Działu Ekon.-Spółdzielcz. na Wydziale Roln. mogli korzystać z Biblioteki Instytutu, zostawionej przy filji Instytutu w Krakowie. Ten stosunek się nie zmienił i po przeniesieniu w 1928 r. Instytutu do Warszawy po zniesieniu tej filji Instytutu w 1934 r. biblioteka pozostała dalej w depozycie Wyż. Nauk. Kursu Spółdzielczego.

Nadmienić tu jeszcze należy, że dzięki staraniom Dyrekcji Kursu Sp., popartym przez Radę Wydziału Roln., Senat Uniw. Jag. na posiedzeniu swem dnia 1 grudnia 1925 r. upoważnił Rektorat do wydania polecenia Kwesturze Uniw., ażeby słuchaczom Kursu Nauk. Spółdz., po przedstawieniu każdorazowo w kwesturze przez nich ich indeksów albo ich legitymacyj, wydawała ulgowe kolejowe zaświadczenia, podpisane

przez Rektora, jakie się wydaje studentom Uniwersytetu. Ministerstwo Koleji Żelaznych bowiem, na skutek starań, czynionych przez Rektorat, za pośrednictwem Min. W.R. i O.P., zamieściło Kurs Nauk. Spółdz. na liście uczelni, dających prawo do zniżek kolejowych. Pismo Rektora z dn. 11 grudnia 1935 r. L. 5713/25 do Dziekanatu Wydz. Poln. to prawo słuchaczy Kursu Nauk. Spółdz. stwierdza oficjalnie. Również słuchacze Kursu Spółdz. korzystają z tych samych uprawnień jak i inni słuchacze Uniwersytetu, a mianowicie: uprawnień dla rodziców: 1) dodatku ekonomicznego, a dla słuchaczy 2) zniżek kolejowych na ferje świąteczne, 3) zniżek tramwajowych. W ten sposób stanowisko Kursu Nauk. Spółdz. i uprawnień jego słuchaczy zostało w obrębie Uniwersytetu Jagiellońskiego prawnie ostatecznie ustalone.

Kwestja rozwinięcia dalszego Kursu, jako Studium, już nie tylko rocznego, lecz dłuższego (2-letniego, czy 3-letniego) pozostawiona została przyszłości. Dezyderaty te przedstawię na końcu.

Rozwój Kursu Nauk. Spółdz. pod względem *frekwencji słuchaczy* od 1924/5 aż do 1. II 1936 przedstawia się następująco:

T A B L I C A I.

Ilość słuchaczy zwyczajnych i nadzwyczajnych według płci.

Rok akademicki	Kobiet	Męż- czyzn	Słuch. zwycz.	Nad- zwycz.	Razem
1924—25	1	20	20	1	21
1925—26	9	27	28	8	36
1926—27	3	56	43	16	59
1927—28	3	57	51	9	60
1928—29	5	82	75	12	87
1929—30	13	83	85	11	96
1930—31	14	86	88	12	100
1931—32	42	76	104	14	118
1932—33	31	59	85	5	90
1933—34	31	61	87	5	92
1934—35	27	33	60	—	60
1935—36	23	59	76	6	82
Razem	202	699	802	99	901
W % % razem	22,4	77,6	90	10	100

Wykazuje ona stały równomierny rozwój liczebny Kursu, dochodzący już prawie do 120 słuchaczy rocznie.

Podział według *wyznań* przedstawia.

T A B L I C A II.

Podział na wyznania (w nawiasie są słuchacze nadzwyczajni).

Rok	rz. kat.	gr. kat.	prawosł.	mojż.	ewang.	bezwyz.	Razem
1924—28	20 (1)						21
1925—26	26 (6)	1 (1)		1 (1)		1	36
1926—27	30 (15)	3	1	7 (1)	1		59
1927—28	35 (9)	11		5		1	60
1928—29	55 (11)	9	(1)	10			87
1929—30	70 (11)	9		5	1		96
1930—31	74 (11)	5 (1)		7			100
1931—32	94 (12)	3 (1)		6 (1)	2		113
1932—33	81	—		8	1		90
1933—34	86	4		2			92
1934—35	52	2	5	6			60
1935—36	74	1		5			82
Razem	773	51	5	65	5	2	901
W % %	85,79	5,66	0,55	7,26	0,56	0,22	100

Największy oczywiście procent przedstawiają rzymsko-katolicy — 85,79%, grecko-katolicy 5,66 i żydzi 7,62%.

Podział według narodowości przedstawia.

T A B L I C A III.

Podział Według narodowości (w nawiasie są słuchacze nadzwyczajni).

R o k	Polska	Ruska	Żydowska	Rosyjska	Niemiecka
1924—25	20 (1)				
1925—26	28 (7)		(1)		
1926—27	39 (16)	4			
1927—28	40 (9)	11			
1928—29	63 (11)	9	3	(1)	
1929—30	73 (11)	9	3		
1930—31	75 (11)	6 (1)	5		2
1931—32	100 (13)	2 (1)	2		
1932—33	86		4	białor.	litew.
1933—34	87	4	1		
1934—35	56	2	2		
1935—36	78	1	1	1	1
Razem	824	50	22	2	3
W % %	91,55	5,56	2,44	0,22	0,33

Polacy są najliczniejsi — 91,55%, rusini — 5,56%, żydzi — 2,44%.

Wykształcenie uprzednie przed wstąpieniem na Kurs
Spółdz. wykazuje

T A B L I C A I V.
co do słuchaczy zwyczajnych.

	Matura gimnazjalna	Matura se- minarjalna	Szkoła śred. rolnicza	Szkoła śred. (akad.) hand.	Szkoła śred. przemysł.	Wydział filozoficzny	Wydział Prawniczy	W. S. H.	Wyższe szkoły roln.	Akademja Górnicza	Wydział teologiczny	Razem
1924—25	3		1	7		5	3	1				20
1925—26	3	3	2	5	2	3	6	1	2	1		28
1926—27	6	4	2	22	1	3	5					43
1927—28	10	5	2	4	1	6	20	1	2			51
1928—29	18	4	2	13	2	5	28		1		2	75
1929—30	34	10	1	14	1	8	12	1	1		3	85
1930—31	41	11	2	26	2	—	2	—	1	1	2	88
1931—32	23	29	11	23	2	2	8	1	—	—	—	104
1932—33	28	14	4	22	1	2	13	—	1	—	—	85
1933—34	27	2	—	31	2	8	14	—	2	1	—	87
1934—35	34	6	1	18	—	1	—	—	—	—	—	60
1935—36	27	12	1	8	—	7	15	3	2	—	1	76
Razem	254	100	29	198	14	50	126	12	12	3	8	802
W %	31,67	12,46	3,65	24,68	1,75	6,22	15,70	1,5	1,59	0,37	1,0	100

Przeważają wśród zwyczajnych słuchaczy matury gimnazjalne i handlowe. Z maturą gimnazjalną ogólnokształcącą 31,67%, potem idą z ukończoną szkołą lub Akademią Handlową 24,68%, następnie słuchacze Wydziału prawnego 15,70%, z maturą semin.-naucz. 12,46%, słuchacze Wydz. Fil. 6,22% i matury rolnicze 3,65%.

T A B L I C A V.
co do słuchaczy nadzwyczajnych.

	6—8 klas gimnazj.	Szkoła handl. niższa — 6 klas	2—4 lat seminarj naucz.	Szkoła rolnicza niższa	Inni	Razem
1924—25	1	—	—	—	—	1
1925—26	3	3	2	—	—	8
1926—27	11	5	—	—	—	16
1927—28	3	3	3	—	—	9
1928—29	3	4	—	2	3	12
1929—30	8	1	—	—	2	11
1930—31	5	4	—	—	3	12
1931—32	9	—	—	4	1	14
1932—33	3	1	—	1	—	5
1933—34	3	1	—	1	—	5
1934—35	—	—	—	—	—	—
1935—36	2	2	—	1	1	6
Razem	51	24	5	9	10	99
W %	51,52	24,24	5,05	9,09	10,10	100

Ilość ukończonych słuchaczy zwyczajnych, to jest tych, którzy zdali wszystkie egzamina według narodowości i wyznań przedstawia

T A B L I C A VI.

Otrzymało świadectwa z ukończenia Kursów po zdaniu
wszystkich egzaminów do dnia 1 II 1936 r.

R a z e m		N a r o d o w o ś ć			W y z n a n i e		
		Polska	Ru- sińska	Żydow- ska	Rzym. katol.	Grec- ko-kat.	Moj- żesz.
1924—25	7	7	—	—	7	—	—
1925—26	13	13	—	—	13	—	—
1926—27	12	9	3	—	9	3	—
1927—28	21	17	4	1	17	4	—
1928—29	26	21	4	—	21	4	1
1929—30	19	15	4	—	15	4	—
1930—31	17	16	1	—	16	1	—
1931—32	5	5	—	—	5	—	—
1932—33	15	15	—	—	15	—	—
1933—34	15	13	1	1	13	1	—
1934—35	23	23	—	—	23	—	—
1935—36	9	8	1	—	8	1	1
Razem	182	162	18	2	162	18	2
W $\frac{\circ}{\circ}$	100	89,01	9,89	1,10	89,01	9,89	1,10

Polacy utrzymali swój procent wstępujących na Kurs 89%, rusini mają wyższy, bo 10%, a z żydów tylko 1, choć wstąpiło ich wogóle 65 w ciągu 10 lat.

Wogóle zaś na 726 słuchaczy zwycz., uprawnionych do otrzymania końcowego świadectwa otrzymało je 182 słuchaczy, co przedstawia przeszło 25%; jest to rezultat dobry, gdyż zwykle na uczelniach wyższych liczba kończących je nie przechodzi 15—20% (według dr. J. Ziomka „Obraz studentów prawniczych w latach 1925—1930 na U. J.”), trzeba tu zarazem zaznaczyć, że ilość zdających wogóle egzamina była w tym okresie 1924—1935 znacznie większa.

Ilość słuchaczy zdających egzamina częściowo była do 1930/31, 119 i zdali oni razem 695 egzaminów. Z pewnością więc jeszcze do tej liczby 182, mających wszystkie egzamina, dołączy się w najbliższych latach dziesiątki jeszcze słuchaczy, którym warunki materialne nie pozwoliły dotąd zaraz po wykładach uzupełnić wszystkich egzaminów; często konieczność objęcia posad zaraz po wysłuchaniu wykładów, względnie trudności materialne pozostawiania dla egzaminów w Krakowie i stąd konieczność powrotu do miejsc rodzinnych, a także, jak dla słuchaczy z Wydziału filozoficznego i prawnego konieczność ukończenia na tych Wydziałach swo-

ich egzaminów kazały im odroczyć egzamina na Kursie Spółdzielczym. Oczywiście była tu i jest pewna liczba (około 15—20%) słuchaczy, którzy już po II trymestrze znikają z Kursu, przenosząc się gdzieindziej lub wogóle z powodu trudności, jakie napotykali, zaniechali, dalszych studiów, albo też tacy, którzy chcą być studentami dla indeksu i legitymacji, jak to jest na wszystkich Wydziałach U. J. Jednakże można skonstatować w ostatnich zwłaszcza latach, że w ciągu roku przeszło 60 przystępuje do egzaminów.

Gdyby studia trwały dłużej, zapewne byłoby ich regularnie więcej, teraz corocznie więcej korzysta z pozwolenia rozkładania sobie rocznego programu na 2 lata, a nawet na 3 lata.

Chcemy zobaczyć, czy i wielu słuchaczy, zechce trwać przy rozłożonym na dłużej programie. Gdyby się to okazało trwałem, to wówczas zapewne dałoby się już pomyśleć o utrwaleniu dłuższego nad rok programu z odpowiednią zmianą i w uzupełnieniu go pod względem seminarjów i ćwiczeń, a także lżejszego niż dotąd, rozkładu godzin, który jest dosyć dla słuchaczy ciężki, przeciętnie tygodniowo 35 godzin wykładów (od 4 do 9 godzin dziennie).

Kurs Naukowy Spółdzielczy przy Wydziale Rolniczym Un. Jag. w zakresie wykładów swoich, jako zleconych, służących zarazem i słuchaczom IV roku Wydziału Rolniczego U. J. opłacany jest przez budżet uniwersytecki; kosztą tych wykładów zleconych — około 1200 godzin i ćwiczeń — wynoszą około 18 tysięcy złotych rocznie. Kosztą administracji (dyrektor, sekretarz i woźny) dalej biblioteki Kursu i inne wynoszą około 1900 złotych rocznie (170 zł. miesięcznie). Razem więc kosztą wynoszą około 20.000 złotych rocznie.

Taka była i jest dotąd organizacja i rozwój jedyne go w Polsce uniwersyteckiego Studium Spółdzielczego, a także jedyne go w Europie.

IX. Słuchacze Wyż. Kursu Nauk Spółdz.

Słuchacze Nauk. Kursu Spółdz. jednoczą się w „Koło Słuchaczy Wyż. Nauk Kursu Spółdzielczego przy Uniw. Jag“. na podstawie własnego Statutu, zatwierdzonego na posiedzeniu Senatu Uniw. Jagiell. w dn. 28 stycznia 1930 r. Kuratorem z ramienia Senatu był prof. Surzycki. Koło to ma według § 3 statutu na celu: 1. Koleżeńską pomoc w nauce. 2. Pielęgnowanie poczucia łączności u swych członków. 3. Zaprawianie członków do pracy społecznej. Służą do tego następujące według § 4 środki: 1. Urządzanie zebrań naukowych i odczytów. 2. Wydawanie skryptów. 3. Ułatwianie członkom nabywania książek. 4. Urządzenie biblioteki. 5. Popieranie działalności Naukowego Instytutu Spółdzielczego. Członkami zwyczajnymi mogą być wszyscy chrześcijańscy

słuchacze Naukowego Kursu Spółdzielczego. Koło dosyć dobrze się rozwija. Wydaje ono skrypta z tych wykładów, które podręczników z tego przedmiotu nie posiadają. Dotąd wydało w kilku wydaniach następujące skrypta: 1. prof. Dr. Surzyckiego: Organizacja pracy społecznej, a wyd. 1930 r., 2 wyd., 1930 r., str. 67, oraz wstęp do Organ. handlu roln., 1 wyd. str. 98. 2. prof. Dr. Wroniewicza: Organizacja handlu rolnego, 1930 r., str. 21. 3. prof. Dr. Roupperta: Biologiczne podstawy Spółdzielczości, 1 wyd., 1930 r., str. 34. 4. Mecenasa Dr. Koscha: Ustawodawstwo w zastosowaniu do spółdzielczości, Cz. I i II, 2 wyd. 1930 r., str. 210. 5. St. Radcy Skarbu Mayera: Prawodawstwo Skarbowe, 1 wyd., 1932 r., str. 31. 6. Doc. Dr. Schmidta: Skrót z Ekonomji pol. podług K. Gide'a, 1 wyd., 1932 r., str. 50.

X. Słuchacze Specjalnego VIII Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego na Wydziale Rolniczym U. J.

Jak powyżej podniosłem słuchacze VIII Działu Ekonomicznego-Spółdzielczego na IV-ym roku Wydział Rolniczego U. J. zgodnie z założeniem specjalizacji, wprowadzonej w 1923/24 obejmowali studia specjalizacyjne w zakresie: 1° nauki organizacji gospodarstw wiejskich (planowania) oraz nauki kalkulacji ich rentowności, a 2° nauki spółdzielczości wraz z pomocniczymi przedmiotami. Stąd Naukę Organizacji gospodarstw i kalkulacji ich rentowności na IV-ym roku, poprzedzono już wykładami na III-im roku Ekonomiki rolniczej i Taksacji Rolniczej. Inaczej nie mogłyby się zmieścić, gdy na IV-ym roku zostały umieszczone wykłady 14 przedmiotów (z 17), które wraz z 3-ma (Ekonomii politycznej, polityki agronom. z polityką ekonomiczną) wykładanymi na II-m stanowiły zespół programu Wyższego Naukowego Kursu Spółdzielczego. W ten sposób dało się bez zbytniego przeciążenia słuchaczy Wydziału Rolniczego, rozmieścić wszystkie 17 przedmiotów Wyż. Nauk. Kursu Spółdz. — w trzech latach, czyli że specjalizacja ekonomiczna zaczyna się już na II-im roku (Ekon. polit. polityka agroma. i polityka ekonom.), na III-im roku obejmowała Ekonomikę rol. ogólną, Taksację rolniczą ogólną i statystykę ekonomiczną, a na IV-ym roku mieści Naukę organizacji oraz Rachunkowość rolniczą. Te przedmioty na tych 3 latach były konieczne dla wysłuchania dla słuchaczy wszystkich Działów Wydziału Rolnego, a na IV-ym roku dla specjalizacji t. zw. ogólnej I (administracji) oraz ekonomiczno-spółdzielczej dodano Taksację szczegółową oraz Metodykę obrachunków (kalkulacji) rolniczych — w zakresie kierunku organizacyjnego, a 14 przedmiotów spółdzielczych, handlowych, towaroznawczych i zrzeszeniowych z zakresu Agronomji społecznej. Oprócz

tego obowiązywało słuchaczy prawie wszystkich 8 Działów specjalizacji (oprócz działu produkcji rolniczej i hodowli roślin) Seminarjum ekonomiczne — polegające na napisaniu pracy seminaryjnej i udziale w Seminarjach, co było surowo przestrzeganiem. Prace seminaryjne słuchaczy tych 6-u specjalności były wybierane z ich specjalizacji, jak ogrodniczej, doświadczalnictwa rybackiej, hodowli zwierząt, administracyjnej także w zakresie organizacji tych gałęzi produkcji rolnej i ich rentowności. Przez takie prowadzenie Seminarjum Ekonomicznego — słuchacze różnych specjalności zaznajamiali się z podstawami ekonomicznymi organizacji, rentownością swoich gałęzi, co uzupełniało pożytecznie ich wiadomości techniczne — wiadomościami ekonomicznymi i budziło dosyć żywe zainteresowanie przez swoją różnorodność. Przy takiej organizacji VIII Działu Specjalnego Ekonomiczno Spółdzielczej, wymagającej nietylko przesłuchania na IV-ym roku wydziału — 14 przedmiotów spółdzielczo społecznych, Taksacji szczegółowej i Metodyki kalkulacyjnej liczba słuchaczy tego działu nie mogła być znaczną, gdyż przeważnie napływ kandydatów na poszczególne Działy był i jest w odwrotnym stosunku do liczby egzaminów, które są wszystkie obowiązkowymi. Na dział Ekonomiczno spółdzielczy w okresie badanym (1924—1936) zapisało się ogółem 57 słuchaczy, co stanowiło od 5—15% ogółu słuchaczy na IV-ym roku 8 działów specjalizacyjnych (mniej więcej 5—6 rocznie).

Jednych więcej interesowały sprawy organizacji gospodarstw i ich rentowność, innych sprawy spółdzielcze i zrzeszeń rolniczych, co się odbijało tylko na tematach prac dyplomowych i seminarjach, bo wszystkich przedmiotów musieli wszyscy i jednakowo obowiązkowo słuchać. Z tych 57 słuchaczy 20 napisało prawidłowo prace dyplomowe organizacyjne, czy spółdzielcze, reszta 37 po roku przeszła na inne działy, czyto z powodu trudności egzaminacyjnych, ze względu na znaczną ilość przedmiotów (przeważnie) czyto z powodu trudności znalezienia posad spółdzielczych, czy też wcale dotąd nie zdawało na dyplomy, (tych było najmniej — nie wykluczone jest, że jeszcze będą zdawali).

Z tych 20 inżynierów z działu VIII-go 8-miu napisało prace dyplomowe spółdzielcze, 2-ch z organizacji handlu rolniczego (zbożem i mlekiem), 10-ciu zaś napisało prace z organizacji (planowania) gospodarstw rolnych. Z ośmiu spółdzielczych prac dyplomowych były cztery prace z dziedziny spółdzielni mleczarskich: 1) Włodek Stanisław „Szkic rozwoju mleczarstwa w Wielkopolsce“ — obecnie jest nauczycielem szkoły mleczarskiej we Wrześni; 2) Sowiński Mieczysław „Monografia spółki mleczarskiej w Rybnej“, — obecnie docent ekonomji rolniczej w uniw. Wileńskim, 3)

Nida Stanisław „Spółka mleczarska w Wartkowicach“, pracuje dalej w spółdzielniach mleczarskich; 4) Chwirut Kazimierz „Monografia spółki mleczarskiej w Jawiszowicach, pracuje też w mleczarstwie i w Izbie rolniczej w Katowicach. 5) Jedna praca Mameczyna „Jajczarstwo — (Spółki w Polsce)“. 6) Jedna praca Tałasiewiczówny Zofji „Monografia składnicy Kółek rolniczych w Rzeszowie“ (drukowana). 7) Jedna praca Chybowskiego Jerzego „Monografia spółki kredytowej w Czernichowie“. 8) Nakoniec jedna Dąbrowskiego Wawrzyńca „Monografia konsumu kolejowego w Katowicach“. Z dziesięciu prac dyplomowych z organizacji gospodarstw wiejskich, trzy prace dotyczące organizacji gospodarstw włościańskich, były odznaczone i premjowane na konkursie Wydziału ekonomiki i drobnych gospodarstw Instytutu Puławskiego, a to: Dr. Majewskiego, inż. Kwapienia i inż. Sajdaka (były drukowane). Oprócz tego siedm prac nie drukowanych, między niemi doskonała praca Mandeckiego Stefana „O reorganizacji gospodarstwa włościańskiego w Nawojowej Górze“.

Doktryzowało się zaś sześciu absolwentów, (sześciu inżynierów) z tego VIII-go działu (1924—1935) ekonomiczno-spółdzielczego, względnie w Zakładzie Ekonomji rolniczej: 1) Dr. Tadeusz Kłapkowski „Patronackie spółdzielnie rolnicze w Małopolsce“ — wydaw. Inst. Nauk. Społ. 1927 r. 2) Dr. Mieczysław Sowiński „Rybna i Kaszów“ wsie pow. krakowskiego wyd. Wydż. Ek. Drob. gosp. Ist. Puławskiego 1928. 3) Dr. Jerzy Fierich „Wieś powiatu Ropczyckiego“ — monografia. Wyd. Wydż. Ek. Drob. Gosp. Inst. Puławskiego 1933. 4) Dr. Władysław Wielhorski dyr. Szk. Nauk Politycznych w Wilnie, absolwent Stud. roln. z 1911 r. „Stosunki rolnicze na Litwie Kowieńskiej“, wydane w Wilnie w 1933 r. 5) Dr. Kazimierz Majewski „Zagadnienia organizacji produkcji zbytu mleka zagranicą i w Polsce“ 1936 r. obecnie wydane przez Pol. Akademię Umiejętności. 6) Dr. Stefan Mandecki „Organizacja zbytu produktów chlewni, 1936, obecnie wydane przez Pol. Akad. Umiej. W okresie 1909—1924 doktryzowało się też 6.

Z uczniów lub doktorantów Katedry Ekon. Rol. (1909—1935) habilitowali się: 1) Dr. Henryk Radziszewski, zmarły prof. Ekon. polit. Uniw. Warszawskiego 1919. 2) Dr. Wiktor Schramm 1921 — obecny prof. Ekon. rol. Uniw. Poznańskiego. 3) Dr. Tadeusz Kłapkowski doc. spółdzielczości S. G. G. W. w 1931. 4) Dr. Mieczysław Sowiński doc. Ekon. roln. w Uniw. Wileńskim 1933. 5) Dr. Wacław Ponikowski doc. Ekon. rol. S. G. G. W. W. 1923. 6) Dr. Henryk Gurski doktryzował się na Stud. Roln. Wydż. U. J. 1924, zmarły był prof. Wydż. Rolniczego Polit. Lwowskiej. 7) Dr. Jerzy Fierich doktryzował się w 1931 r. na Wydż. Rol. z Ekon. rol., docent Metodologii 1935.

Oprócz tego:

8) Inż. Jan Curzyłek jest kierownikiem Poddziału Ekon. Drob. Gosp. Inst. Puławskiego — były uczeń Wydz. Rol. 1924. (Dział I-y ogólny). 9) Dr. Władysław Wielhorski jest dyrektorem Szkoły Nauk politycznych (wschodniej) w Wilnie, doktoryzował się jak wyżej na Wydz. Rol. z Ekonomii rol. w 1935.

Ostatnio wyliczeni wraz z poprzednimi są pracownikami naukowymi, wysłanymi z Zakładu Katedry Ekon. Rolniczej Uniw. Jagiellońskiego.

XI. Dezyderaty na przyszłość.

Rozważając powyższy stan i rozwój studjów ekonomicznych i spółdzielczych na Studjum, a potem na Wydziale Rolniczym U. J. w ciągu 25-ciu lat, (od 1909—1935) w którym brałem udział jako profesor Ekonomji Rolniczej i Dyrektor Wyż. Nauk. Kursu Spółdzielczego, przychodzę do następujących refleksyj, nasuwających mi się siłą rzeczy i prowadzących do sformułowania dezyderatów na przyszłość. Mogę to tem swobodniej uczynić, gdy z chwilą przejścia w stan spoczynku, ogarniam już całość sprawy tych studjów i nie jestem skrupowany osobistymi względami. Otóż pierwsza refleksja jest ta, że na jednego człowieka był i jest to za wielki ciężar, — być kierownikiem Katedry Ekon. rolniczej, która sama przy 10 godz. wykładów i 2-ch godz. seminarjów przedstawiała i przedstawia duży teren pracy, aż nadto wystarczający dla jednego człowieka, który chce pracować naukowo. Zwłaszcza, gdy ten okres pracy obejmował 4 oddzielne dyscypliny naukowe (Ekonomikę rolniczą ogólną, Naukę o organizacji gosp. prywatnych. Taksację rolniczą i na koniec Rachunkowość wraz z Metodyką kalkulacji) i razem Sem. Ekonomiczne, które wymaga zawsze dużej dodatkowej pracy dla kierowania pracami uczniów. — Jeżeli zaś do tego dodać zadanie należące do Agronomji społecznej w zakresie organizacji rolniczych i spółdzielczości, wymagające osobnego traktowania i naukowego i administracyjnego, to zakres pracy niepomniernie się zwiększa z uszczerbkiem dla wydatności pracy tego człowieka. Nie moja jest rzeczą osądzać, czy te 2 zadania w zakresie organizacji prywatnych gospodarstw i w zakresie agronomji społecznej, obejmując Katedrę Ekonomji rolniczej, dobrze spełniłem. Faktem dla mnie, z którego sobie zdaję sprawę, jest, że dla samych tych 2-ch zadań byłoby o wiele lepiej, żeby je podzielono między 2 ludzi, oddających się każdemu z nich wyłącznie. To się z różnych powodów nie stało. A jednak obecnie na przyszłość powinno być inaczej w interesie samej sprawy.

Dziedzina Agronomji społecznej (asocjacyj rolniczych i spółdzielczości) powinna być obsługiwana przez osobnego człowieka naukowca, traktującego ją zupełnie odrębnie od Ekonomji Roln. gospodarstw prywatnych, gdyż i temat i badania, posługujące się odrębnymi metodami, i jego obszerny zakres, jako umiejętność odrębnej wiedzy, tego wymaga. Łączyć te obie dziedziny prywatną i społeczną niepodobna, a zastąpić Agronomję społeczną przez wykłady t. zw. zleczone, nie wystarcza.

To też już w 1918 r. (jakto powyżej w rozdziale I. wspomniałem) wraz z prof. Głabińskim ze Lwowa, na I-ym zjeździe przewodników Kooperatyw w Lublinie, postawiłem ogólny wniosek utworzenia Katedr Spółdzielczości w wyższych uczelniach. Wniosek ten Zjazd uchwalił, jako zasadniczy na przyszłość, pomimo, że jeszcze wówczas Polska nie mogła o tem decydować. Następnie po odzyskaniu niepodległości wypadki potoczyły się szybciej i w odmiennym kierunku, bardziej odpowiadającym praktycznym potrzebom chwili. Stworzenie Instytutu Naukowego Spółdzielczego po myśli Stefczyka, doprowadziło do organizacji odrębnych kursów Spółdzielczych dla zadośćuczynienia naglącej potrzeby praktycznego przygotowania lustratorów (rewidentów), ale nie załatwiło sprawy wytworzenia placówek naukowych, jakimi są Katedry Spółdzielczości. Jak słusznie podnosi to memorjał do Min. W. R. i O. Zjednoczenia Związków Spółdzielni rolniczych z d. 7 M. 1929:

1) „Potrzeba oparcia Nauki Spółdzielczości w wyższych uczelniach, o specjalne Katedry Spółdzielczości wynika zarówno ze względu na potrzeby systematycznego rozwijania i pogłębiania nauki spółdzielczej, jak i na potrzeby samego ruchu spółdzielczego będącego tak ważnym czynnikiem twórczym w życiu gospodarczym i społecznym Państwa polskiego. Zadania Katedr Spółdzielczych wyrażają się z jednej strony w pracy oświatowej (dydaktycznej) — wykłady, ćwiczenia, z drugiej strony w pracy naukowej — opracowanie i ujęcie podstaw ruchu spółdzielczego, oraz zbadanie warunków jego rozwoju“. Poza postulatem postawionym w Lublinie w 1918 r., w 1927 r. w lutym na konferencji Rządu ze sferami rolniczymi i spółdzielczymi, domagał się w swym referacie inż. Chmielewski w imieniu Spółdzielni rolniczych tworzenia Katedr Spółdzielczych. Podobną uchwałę powzięła Międzynarodowa Konferencja Ekonomiczna w Genewie w maju 1927 r., domagając się od rządu poszczególnych państw, wprowadzenia Katedr Spółdzielczości.

Obecnie w Sejmie sprawa Katedry Spółdzielczości została oficjalnie nareszcie postawiona i prawdopodobnie wkrótce będzie przez Min. W. R. i O. P. załatwioną. Ale gdzie ją umieścić? Sądzę, że tam, gdzie przez szereg lat

istniała praktyczna placówka zorganizowana, gdzie ma teren oddawna przygotowany to jest w Krakowie, gdziein-dziej teren ten nie jest wcale jeszcze przygotowany. Nie jest to tak małoważną okolicznością, jakby się zdawało. Sądzę, że i druga Katedra Agronomji społecznej, obejmującej zarówno asocjacje rolne jak i spółdzielczość, przy obecnym silnym rozwoju i potrzebie asocjacji i spółdzielni, spełniłaby też swoje zadanie, ale to jest już kwestją środków Min. W. R. i O. P. Tu w Krakowie wobec istnienia od kilkunastu lat wykładów zleconych, a stąd i kwot na to wydawanych przez Ministerstwo, sprawa ta jest finansowo do-stępniejsza. Same wykłady nauki spółdzielczości obejmują 4 godziny tygodniowo, wykłady z Nauki organizacji pracy społecznej 2 godz. czyli razem 6 godz. tygodniowo, to jest pensum wymagane dla Katedry istnieje już. Trzeba dodać koniecznie Seminarjum Spółdzielcze 2 g. tygodniowo, czyli dodatek ze strony skarbu byłby nie wielki.

Czy należałoby przy stworzeniu Katedry Agronomji społecznej (asocjacji i spółdzielczości) zwinąć oba Studja: VIII Ekonomiczno-Spółdzielczej, oraz Wyż. Naukowy kurs spółdzielczy? Albo jeden i drugi?

Nie należałoby. Przeciwnie oba te Studja są potrzebne, bo oba zawierają kilkanaście przedmiotów pomocniczych, spółdzielczych, niezbędnych dla studjów asocjacyjnych, czy spółdzielczych, które pozostać muszą.

Wyższy naukowy Kurs spółdzielczy w Krakowie, który miał przez te kilkanaście lat przeszło tysiąc słuchaczy (licząc tu i Kursa Instytutu Spółdzielczego), a wydał przeszło 300 absolwentów, którzy się rozeszli po kraju i pożytecznie pracują dla spółdzielczości polskiej, jest przekonywującym dowodem, że kurs ten jest i nadal potrzebny, jako zadowolenie i potrzeb praktycznych w zakresie tego rodzaju pracowników, a także i dla kształcenia w krótszym czasie niż 4-letnie Studium uniwersyteckie — działaczy społecznych. Nie posiadamy ścisłych cyfr co do stanowisk, jakie znaleźli absolwenci Kursu Spółdzielczego, ale mniej więcej, obliczamy, że 30—40% pracuje w Związkach rewizyjnych, jako rewidenci lustratorzy i pracownicy biurowi tych Związków, 20 proc. pracuje w Spółdzielniach większych i Centralach, jako kierownicy lub pracownicy; 10 proc. w Izbach Rolniczych i Tow. Rolniczych, 10 proc. pracuje jako nauczyciele w szkołach powszechnych i są działaczami społecznymi, 10 proc. w instytucjach wojskowych i samorządach rozmaitych kategorii i 10 proc. jako samoistni działacze spółdzielczy. Ten podział pozostanie i na przyszłość, względnie przy obudzeniu się zainteresowania spółdzielczego, kategoria samoistnych działaczy zwiększy się znacznie. Ze względu, że Kurs dotychczasowy należałoby uzupełnić Seminarjum spółdzielczem,

oraz conajmniej półroczną obowiązkową praktyką w Spółdzielniach, a także egzaminem dyplomowanym po praktyce, należałoby go nazwać Studium Spółdzielczem zamiast Kursem.

Studja zaś spółdzielcze na Wydz. Rolniczym, jako VIII dział naukowy spółdzielczy wyodrębnione, będą miały znaczenie bardziej teoretyczne, naukowe, przygotowujące naukowców spółdzielców, których liczba się stanowczo zwiększy, gdy Katedra spółdzielczości (w charakterze Agronomii społecznej) będzie utworzona, jako kierowniczka tego kierunku naukowego. Skład inżynierów rolnictwa i ich prace, które wskazałem w poprzednim rozdziale, to dowodnie wykazują. Dotychczasowy dział I ogólny, byłby poświęcony organizacji gospodarstw rolnych prywatnych wraz z Taksacją rolniczą, Rachunkowością i Metodyką kalkulacyjną opartą również na Seminarjum Organizacyjnem, będzie mógł nam wykształcić bardzo potrzebnych pracowników gospodarstw prywatnych, co dotąd musiało być często czynionem w spółce ze spółdzielczością.

Jako muzyka przyszłości ukazuje się jeszcze utworzenie w Krakowie na Wydz. Rolniczym III-ciej katedry Ekonomicznej, która i w Warszawie i we Lwowie już istnieje od szeregu lat na Wydziale Rolniczym, jestto Katedra Ekonomji politycznej wraz z polityką agrarną i polityką ekonomiczną. Nie będzie ona też wymagała większych wysiłków finansowych, zważywszy, że zastąpi ona liczne wykłady zlecone z powyższych przedmiotów na II i III r. dotąd wykładanych.

Konkluduję:

1) Potrzebnem jest utworzenie w najbliższym czasie na Wydz. Roln. U. J. katedry Agronomji społecznej, obejmującej zarówno Spółdzielczość, jak i sprawy Asocjacji rolniczych.

2) Potrzebnem jest też, jeżeli nie można ze względów finansowych równorzędnie, to w każdym razie w niedługim czasie Katedry Ekonomji politycznej wraz z polityką agrarną i ekonomiczną.

3) Koniecznem jest utrzymanie nadal Wyższego Naukowego kursu społ., który nic nadto nie kosztuje, w zakresie obecnym z fakultatywną możliwością podziału Studium na 2 i na 3 lata, z dołączeniem do programu Seminarjum Spółdzielczego i Praktyki spółdzielczej, obowiązkowej, półrocznej. Profesor Agronomji spółdzielczej byłby zarazem Dyrektorem tego Studium.

4) Celową jest reorganizacja VIII Działu Ekonomiczno-Spółdzielczego z tem, że dział VIII obejmowałby tylko sprawy Agronomiczno społeczne a Dział I ogólny, sprawy organizacji i rentowności prywatnych gospodarstw wiejskich większych i mniejszych.

Wówczas sprawa organizacji Studiów Ekonomicznych na Wydziale Rolniczym U. J. będzie postawiona na właściwym stanowisku.

30235/2